№ 7 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 13 ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ

ՀՈՐԻԶՈՆ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ 1916

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ
Տարեկան . . . . . 10 ռուբ.
Կէս տարին . . . . . 6 ռուբ.
Ամսական . . . . . 1 ռուբ.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՄԱՐ
Տարեկան . . . . 12 ռուբ.
Կէս տարին . . . . 7 ռուբ.

«ՀՈՐԻԶՈՆ»-ի գրասենեակը խնդրում է 1916 թ համար բաժանորդագրուել ցանկացողներից, մեր աշխատանքների դիւրութիւն տալու համար ՕՐ ԱՌԱՋ ԳՐՈՒԵԼ, և չսպասել անպատճառ մինչև տարւայ վերջը։
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ
Հասցէ փոխելու համար պէտք է ուղարկել 40 ԿՈՊԵԿ (կարելի է և մարկաներով) և հին հասցէն, առանց որի դիմումները կը մնան ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

ԱՌԱՆՁԻՆ №-Ը ԱՄԵՆ ՏԵՂ 6 ԿՈՊ.
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒՈՒՄ ԵՆ ԱՄԵՆ ԼԵԶՈՒՈՎ.—1-ին երեսի վրայ տողը (պետիտ) 10 կոպ., Կովկասից դուրս՝ 20 կոպ., 4 րդ երես 5 կոպ., Կովկասից դուրս՝ 10 կոպ.
ԱՊԱՌԻԿ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՉԵՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒՈՒՄ
Խմբագրութիւնը բաց է 9—3 ժամ., գրասենեակը 9—3 ժ. ցերեկ. և 6—8 ժ. երեկ.
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԽՄԲԱԳՐԻ ՄՕՏ՝ ժ. 2-ից մինչև 3-
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція Газеты „Оризонъ" Сололакская ул., № 6, кв. 1, Телеф. № 15—57.
կամ Tiflis (Russie, Caucase), Redaction „Horizon".

ԲԱՑՈՒԱԾ Է 1916 ԹՒԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

„ՀՈՐԻԶՈՆ"

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹԻ

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԲԱԺԱՆԳԻՆՆ Է ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

12 և 11 ամիս	10 և 9 ամիս	8 ամ.	7 ամ.	6 ամ.	5 ամ.	4 ամ.	3 ամ.	2 ամ.	1 ամ.
10 ռուբլի	9 ռուբլի	8 ռբ.	7 ռբ.	6 ռբ.	5 ռբ.	4 ռբ.	3 ռբ.	2 ռբ.	1 ռբ.

Արտասահման տարեկան 12 ռ., կէս տարին՝ 7 ռուբլի

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՈՒՈՒՄ

Կարելի է վճարել նաև մաս-մաս. տարւայ սկզբին 4 ռուբ., մայիսի 1-ին 4 ռուբ., սեպտեմբ. 1-ին 2 ռուբլի։ Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել 40 կոպ. (կարելի է մարկաներով) և հին հասցէն, առանց որի դիմումները կը մնան անհետեւանք։

Յատուկ թղթակիցներ կունենանք Պետրոգրադում, Մոսկւայում, Նոր-Նախիջևանում, Թէհրանում, Թաւրիզում, Վանում, Եւրոպական և Ամերիկական խոշոր կենտրոններում և Կովկասի բոլոր անկիւններում։

ՕՐՒԱՑ ԿԱՐԵՒՈՐ ԱՆՑՔԵՐԸ

Ռուսաց արևմտեան ճակատում փոփոխութիւններ չկան։ —Կովկասեան ճակատում գերի է բռնուած աւելի քան 700 ասկեար։—Ռուսները նորից ամրակռուել են Երզրումի մարտկոցները։ —Մանազկերտի շրջանում ջարդուած են քրդական զօրախմբեր։—Գոլց փաշան նշանակուած է Կովկասեան ճակատում գործող Թիւրք բանակի գլխաւոր հրամանատար։

Միջագետքում ուժեղ ճակատամարտ է տեղի ունեցել անգլիացիների և Թիւրքերի միջև Էսսինի մօտ փոփոխակի աջողութիւնով։ Կորուստները երկու կողմից էլ խիստ ծանր են։

Չեռնոգորցիների դիմադրութիւնը շարունակւում է։ Աւստրիացիները գրաւել են Անտիվարի և Դուլցինիօ նաւահանգիստները։

Կամերունի նուաճումը անգլօ-ֆրանսիացիների կողմից վերջանալու վրայ է։

«Հորիզոն»-ի գրասենեակը յայտնում է գիտութիւն **ԿԱՐՍԻ, ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ, ԲԱԹՈՒՄԻ** մեր բաժանորդների, որ նրանց այլևս թերթ չի բաժանւի գործակալների միջոցով, այլ կուղարկւի պոստով։

Էլեկտրո- „ԼԻՐԱ" Թատրոն

11, 12 և 13-ին յունուարի ցուցադրելու է ՇԻԿԻ ԾՐԱԳԻՐ

ՕԴԵՍՍԱՅԻ ԿԱՏԱԿՈՄԲՆԵՐԸ

Բրէական ռոման 3 մեծ մասերից։

Ռուսական ոսկի սերիայից—կազմուած է Օդեսսայի գաղտնի ոստիկանութեան գլխաւոր Վ. Մ. Անտոնովի յիշատակարանից։

ԱՓՍԵՆԵՐԻ ՀՈԳԻՆ — Ֆէէրիա
ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱԷՐՕՆԱՎՏԸ — Ծիծաղաշարժ
ԱՊԱՃԱՆԵՐԻ ՊԱՐԸ — Բնութիւնից
ՁՐԻ ՏՈՄՍԱԿ — Խիստ ծիծաղաշարժ

532 0—98

ԼՈՒԿՑԻՈՆ |ԱՃՈՒՐԴ|

Կիրակի, յունուարի 17-ին առաւօտ. ժամը 10-ին

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂ. ԼՈՄԲԱՐԴՈՒՄ

Տեղի կունենայ հասարակական վաճառք, պայմանաժամն անցկացրած գրաւ դրած իրերի, որոնք բաղկացած են թանկարժէք մետաղներից և քարերից, նոյնպէս մետաղեայ ուրիշ առարկաներից, զարդերից, մորթիներից, վերնազգեստներից և կարի մեքենայից։
39 3—1

ԲԵՌԼԻՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ.
ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ընդունելութիւն, առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ՍՏԱՄՈՔՍԻ և սրտի, բժշկութիւն նաև ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՈՎ, Թոքախտի, սրտի և ուրիշ օրգանների քննութիւնը և լուսանկարելը լուսաւորւած ՇԱՆԹԱՅԻՆ ՌԵՆՏԳԵՆԻ ճառագայթներով։ Ամեն օր 9—1 և 5—7 ժ., կիրակի օրերը 9—12-ը։ Բեհբուտովսկայա 23, հեռ. № 7—92.
1108 25—9

ԲԺԻՇԿ
Բ. Գ. ՆԱՐԻՄԱՆՈՎ

Վեներական, կաշւի, սիֆիլիս և միզային հիւանդութիւններ։ Բուժումն «606» և «914» պրեպարատներով։ Հիւանդների ընդունելութիւնը ամեն օր երեկ. ժ. 5½-ից մինչև 8-ը։ Միքայէլեան փող., № 33.
38 100—2

—ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐԱՑ ԱԿՈՒՄԲ—
(Զմեռային սէզոն, Միխայլովսկի, 50)

Ակումբի վարչութիւնը խնդրում է պ.պ. անդամներին, թեկնածուներին և Ակումբի մշտական այցելուներին հոգալ

1916 թւի իրենց մուտքի տոմսակների

վերանորոգման համար, մինչև 1916 թւի յունուարի 15-ը։

Նրանք, որոնք մինչև որոշւած ժամանակը չեն վերանորոգել իրենց տոմսերը, 1916 թ. յունուարի 16-ից սկսած կը համարւին Ակումբից կամովին հեռացածներ և պէտք է նորից գրւեն որպէս կանդիդատներ համաձայն Ակումբի կանոնադրութեան ընդհանուր հիմունքների (4 կէտ կանոն.)։
40 Գրասենեակը բաց է երեկ. ժ. 8-ից մինչև 10-ը։ 1—1

ՈՂՋՈՒՆՈՒՄ ԵՆՔ

Լրագրական տեղեկութիւններից արդէն իմացանք, թէ ինչ խանդավառութեամբ է Բագւում Թատրոնը լցւել հայ հասարակութիւնը ռուս յայտնի բանաստեղծ Վ. Բրիւսովի դասախօսութեանը «Հայոց բանաստեղծութեան» մասին։

Հայ Գրողների ընկերութեան հրաւէրով նա յանձն առաւ գալ Թիֆլիսում էլ կրկնելու նոյն դասախօսութիւնը։ Դասախօսութիւնը նշանակւեց, և, դեռ աֆիշաները չտպւած ու չտարածւած, տոմսակները գրեթէ վերջացան։

Ինչով բացատրել էս բացառիկ ոգևորւած վերաբերմունքը։

Անշուշտ հասարակութիւնը մեծապէս փափագում է տեսնել ու լսել իրեն—մեծանուն բանաստեղծին, որին ծանօթ է ու յարգում է հեռւից, բայց մեծ համակրութիւն է առաջ բերել նաև նրա ու նրա ընկերների ձեռնարկած գործը։ Առաջին անգամն է, որ անւանի ռուս գրողները հայ ու վրացի գրականութիւնները դարձնում են լուրջ ուսումնասիրութեան առարկայ, առաջին յարգանքի խօսքն են արտասանում և էնքան յաճախ ու էնքան մեծ ծաւալով թարգմանում։

Հանում են, թէև փոքր, բայց հին, կուլտուրական ժողովուրդների հոգևոր գանձերը, հիացմունքով ցուցադրում սէր ու յարգանք առաջ բերելով ոչ միայն ռուս հասարակութեան մէջ, այլ հենց էդ փոքր ժողովուրդներու միջև միջնորդ հանդիսանալով, իրար հետ ծանօթացնում ու կապում փոխադարձ սիրոյ կապերով։

Եւ անկասկած մեծապէս շոյում է մեր ժողովրդի ազգային ինքնասիրութիւնը և մխիթարում է նրա վշտացած սիրտը, էս յարգանքով ու սիրով լիքը վերաբերմունքը՝ մեծ գրականութեան կողմից։

Ողջունում ենք մեր հռչակաւոր կոլլեգային ու իր գեղեցիկ գործը։

Բարի գալուստ։

Յովհ. Թումանեան

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ-ԳԻՏՆԱԿԱՆ

Մենք նրան լսեցինք Բագւում. նախ Մայիլեանի Թատրոնական ընդարձակ սրահում, որ ծայրէ ի ծայր լցւել էր ընտիր հասարակութեամբ — գրեթէ բացառապէս հայ, տարաբախտաբար—ապա և հրապարակային ու մասնաւոր բանկետներում։

Քիչ անգամ էինք լսել օտարի բերնից այնքան ջերմ ու խանդավառ ներբող հայ բանաստեղծական գրականութեան և հայ ժողովրդի ստեղծագործական հանճարի մասին։

Եւ դա մի սին, անբովանդակ ջատագովական չէր, որ կուզէր շոյել մեր ազգային ինքնասիրութիւնը, դա բանաստեղծի լոկ քնարերգական գեղումներ էլ չէին, որոնք անցնում են առանց որևէ հետք ձգելու ունկնդիրների մտքերում. Վալերի Բրիւսով խօսում էր ոչ իբրև մի պատահական սիրող, դիլետանտ, նա խօսում էր իբրև պատմութեան փիլիսոփայ, իբրև բանաստեղծ-գիտնական։

Խիստ սակաւ են զուգադիպում այդ երկու ածականները։ Խիստ սակաւ են ներդաշնակւում նրանք, մանաւանդ մեր իրականութեան մէջ։ Հայ գրագէտը—բանաստեղծ, վիպասան, դրամատուրգ—սովոր բնազդօրէն խորշում է գիտութիւնից ու փիլիսոփայութիւնից, խորշում է լուրջ, հիմնական էրուդիցիայից։ Նա ձգում է բարեկ այդ աշխարհներում և խրջանիկ իր բորբիկութեան մէջ։ Եւ.... գիտական զարգացման պակասը, մտքի այդ չքաւորութիւնը անդրադառնում է, բնականաբար, մինչև հայ գրողի—բանաստեղծի, վիպասանի, դրամատուրգի—բանաստեղծական կերտւածների վրայ։

Գեղեցիկ են, երբեմն նոյնիսկ փայլելի են նրանք, բայց որքան աւելի հարուստ, շքեղ կը լինէին, եթէ լիրիզմի հետ լինէր նրանց մէջ և փիլիսոփայական շունչը։ Որքան սրտագրաւ ու կախարդիչ է մի Վերլէն, մի դը-Միւսսէ, մի Մետերլինկ կամ թէկուզ մի Լէօպարդի—չենք խօսում աւելի խոշոր տաղանդների մասին—որոնք գիտեն իրենց քնարաչունչ մարզանքների մէջ շօշափել յաճախ մարդկային հոգեբանութեան, պատմութեան, մետաֆիզիկայի մեծ պրոբլեմներ։ Չենք պահանջում մեր գրողներից, որ լինեն Վերլէններ ու Մետերլինկներ, բայց իրաւունք ունենք պահանջելու, որ նրանք փոքր ինչ աւելի մտածեն իրենց մտքի մշակութեան ու հարստացման մասին։

Այդ պահանջը անողոք կերպով ցցւում էր մեր առջև, երբ լսում էինք Բրիւսովին։ Նրա գիտական դէմքը աւելի պարզ յայտնւում է ձեզ մտերմական զրոյցների մէջ։ Մեզ զարմացնում էր նրա ընդարձակ գիտական պատրաստութիւնը, զարմացնում էին և այն փիլիսոփայական ընդհանրացումները, որ նա անում էր նոյնիսկ հայոց պատմութեան աշխարհում։

Մենք ունեցել ենք մի շարք պատմագէտներ, ունենք և այսօր երևելի գիտնականներ, մագիստրոսներ, որոնք փայլում են այս կամ այն մասնագիտական ուսումնասիրութեամբ հայոց պատմութեան որև է առանձին հատւածի մէջ։ Բայց—համարձակւում ենք կարծել—ոչ մէկը նրանցից ընդունակ չէ դուրս գալու իր նեղ, անլոյս, մասնագիտական շրջանակներից դէպի փիլիսոփայական ընդհանրացման լայն ու արևոտ հրապարակը, ընդունակ չէ թափանցելու հայ ճակատագրի յաջորդութիւնների մէջ, ըմբռնելու հայոց պատմութեան դարաւոր պրոցեսի խորհուրդը։

Մենք այդպէս տեսանք Վալերի Բրիւսովին։ Եւ նա գերազանցեց մեր բոլոր ակնկալութիւնները։ Նրա բանախօսային ճառերը մի մի հիւթեղ և հրահանգիչ դասախօսութիւններ էին ոչ միայն հայ գրականութիւնից, այլ և հայոց պատմութիւնից, և մանաւանդ այդ պատմութեան փիլիսոփայութիւնից։

Եւ հայ ինտելիգենցիան յափշտակւում էր ու ծափահարում անվերջ, առանց կասկածի մի գիտակ առջև։ Արդարև, մի գիւտ է մեզ համար այդ մարդը։ Ոչ մէկը ռուս մտածողներից չի մտաւել մեր գրականութեանն ու պատմութեանը այնքան սիրով և մանաւանդ այնքան լրջութեամբ, ինչպէս ռուսական արդի Պառնասի իշխանը։ Հայոց եղակի ճակատագիրը և հայ փոքրիկ ժողովրդի իմացական գանձերը կախարդել են նրան և նա մտադիր է հրատարակել մի շարք ուսումնասիրութիւններ թէ հայ գրականութեան և թէ հայոց պատմութեան մասին, կանգ առնելով մասնաւորապէս Տիգրան Մեծի, Բագրատունեաց, Ռուբինեանց շրջանների վրայ։

«Բանաստեղծ լինելով, ես փոքր ինչ նաև պատմաբան եմ»,—ասում էր մեզ համեստօրէն, բայց և հպարտ շեշտով։

«Ես դիմեցի հայ գրականութեան ուսումնասիրութեանը վարանելով եւ ակամայ, բայց երբ սկսեցի ուսումնասիրել, այնպիսի գանձեր գտայ, որ վճռեցի շարունակել ամեն գնով»։

Ահա այդ մարդը։ Բայց չմոռանանք նրա մի այլ էական գիծը։ Հայոց գրականութեան գանձերի մասին—մանաւանդ միջնադարեան շրջանի, որ նա համարում է «համաշխարհային գրականութեան ամենափայլուն էջերից մէկը»—Բրիւսով խօսում է մի այնպիսի ջերմ ազնւութեամբ և հայ նշանաւոր բանաստեղծների երկերը արտասանելիս նա այնքան է զգածւում այդ երկերի թարգմանած ողբերգական տեսարանների առջև, որ բոլորովին մոռանում էք, թէ ձեր հանդէպ կանգնած է մի օտար։

Շնորհիւ նրա՝ հայ գրականութիւնն ու հայ ժողովուրդը մի հաւատարիմ բարեկամ ունին այսուհետև—բարեկամ ոչ միայն սրտի, այլ և ուղեղի, ոչ միայն զգացումի, այլ և պաղ, վերլուծող, փիլիսոփայական մտքի։ Այն հանուր անտարբերութեան մէջ, որ ռուսական օգտի դէպ շրջապատում է մեզ այսօր՝ մեր անօրինակ դժբախտութեան օրերում Բրիւսովների երևոյթը, անտարակոյս, մի կազդուրիչ սփոփանք է մեզ համար։ Նրանք գալիս են—կարծես գիտամբ մեր ցեղի ամենատագնապալի այս պահուն—գալիս են ազդարարելու, որ գիտակից Ռուսաստանը, ի դէմս իր լաւագոյն ներկայացուցիչների—Վալերի Բրիւսովի, Մաքսիմ Գորկիի, Վեաչեսլաւ Իվանովի և ուրիշների—ժամանակ է վերջապէս, թօթափել իր անցեալ աւանդական անտարբերութիւնը հանդէպ մեր փոքրիկ ժողովրդի, և ոչ միայն իր անհաշիւ զոհաբերութիւններով, այլև իր բանաստեղծական հանճարի շքեղ արգասիքներով արժանի է ռուսական մեծ հայրենիքի ամենաջերմ համակրութեան ու աջակցութեան։

Նրանք գալիս են նաև ազդարարելու, որ մի ազգ, որ ցուցադրել է այդպիսի ստեղծագործական կարողութիւններ—երբէք չի չքւի։

Միք. Վարանդեան

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ

Թեհրան, 25 դեկտեմբերի

Ընդհարումները շատ դանդաղ ընթացքի մէջ են գտնւում։ Կենտրոնական շրջանում, ռուսական զօրքերը մի կողմից գտնւում են Բանդաւարի Սուլթան-Աբադի մօտ (50 վերստ վրայ), իսկ միւս կողմից Բաշանի շատ մօտ։ *)

. . . .

Ատրպատականում կռիւները բարեյաջող զարգացման մէջ են։

Սովուջ-Բուլաղի շրջանում թրքական խոշոր ուժերը յետ են մղւած։ Դեռ ես չստուգւած մի տեղեկութեան համաձայն Սովուջ-Բուլաղն էլ վերագրաււած է ռուսների ձեռքով։

Ընդհարումներ տեղի են ունենում նաև Արդաւիլի շրջանում Զինարաղ կոչւած վայրում։ Այս կռիւն այնքան կարևոր նշանակութիւն չունի այն պատճառով, որ հակառակորդները շահսևաններն են ներկայանում, մի տարր, որ միշտ էլ խռովութիւններ է յարուցել և յաճախ ընդհարումներ ունեցել ռուսների հետ։

Անկախ սրանից չալաբիանցու և շահսևան ցեղերի միջև տոհմական կռիւներ են սկսւել։ Ինչ ասել կուզի, որ այստեղ տուժողը միշտ էլ թշւառ ազգաբնակութիւնն է, մանաւանդ Ղարադաղի մի բուռ հայ ժողովուրդը, որ առանց այդ էլ գաղթի դարձած խաների խոշտանգումներին էր ենթարկւած։

Ղարադաղցի և շահսևան որոշ խմբեր, քիչ աւար ունենալով այս կռիւների մէջ, դէպի Սովուջ-Բուլաղ են դիմել թրք-քիւրդ բանակին միանալու և աւելի հարուստ թալաններ կատարելու համար։

Սովուջ-Բուլաղի մերձակայ Քուրդիստանի շրջանում, շահսևանները չափ աւազակաբարոյ և վայրենի քրդերի և մանդամի ցեղերը, օգտւելով ընդհանուր անօրինակ իրարանցումից, շարունակում են իրենց թալան-կողոպուտները և անասելի տանջանքների ենթարկում անպաշտպան և լոկ կենտրոնին ապաւինող թոյլ բողոքներ տալով ազգաբնակութեան։

Պէտք է ասել, որ անօրինական ընդհանրապէս մեծ թւով աւազակախմբեր է առաջ բերել, որոնք վխտում են համարեա բոլոր վայրերում։ Նրանց յանդգնութիւնն այնչափի է հասել, որ մինչև մայրաքաղաքի դռներն են գալիս։—Թեհրան-Ղում խճուղին նրանց ասպատակութեան վայր է դարձել։ Գրեթէ ամեն անգամ նրանց յարձակման է ենթարկւել։

Քանի որ ռուսական պահակներ չկան այդ ճանապարհի վրայ, կառավարութեան կարգադրութեամբ ժանդարմերիան նախապատրաստութիւններ է տեսնում վերահաստատելու նախկին պահակախմբերը այդ ուղիի վրայ։

Զինւորական մինիստրի հրահանգով միջոցներ են ձեռք առնւում վերականգնելու փամփուշտի այն միակ գործարանը, որ երկար ժամանակից ի վեր փակ էր։

Եւմ.

*) Հասցէլը վերջերս հաղորդեց, որ այդ կէտերն արդէն վերցւած են. Խմբ.

digitised by A.R.A.R.@

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Թիֆլիս, 13 յունուարի

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐԻ ՁԱՅՆԸ

II

Մեր իրականութեան պայմաններից բղխում են հետևեալ պահանջները։

Զեմստւօյական ընտրութիւնները պէտք լինեն բոլոր աստիճաններում մէկ, ընդհանուր ժողովում, առանց կուրիաների։ Կալուածատէրերի և գիւղացիների մէջ ոչ մի բաժանում չպէտք լինի։

Ազնուականութիւնը իր դիմումների մէջ առաջարկում է միայն ցածրացնել այն ցենզը, որ հաստատուած է Ռուսաստանի զեմստւօյական ընտրութիւնների համար և ուզում է, եթէ ոչ պահպանել ազնուականների կուրիան, գոնէ առանձնանալ գիւղացիներից, իբրև կալուածատիրական կուրիա։ Թէ առաջին և թէ երկրորդ ձգտումը մեր շրջանների համար անընդունելի են։ Մեր գաւառներում ազնուականների (բէկական դասի) ճնշող մեծամասնութեան կալուածները այնքան մանր են, որ գրեթէ ոչնչով չեն տարբերւում գիւղացիական նադելներից։ Ցածրացնելով ցենզը, խոշոր կալուածատէրերը կամ ազնուականները աճեցնում են իրենց կուրիայի անդամների թիւը գիւղացիական «կալուածատէրերի» անզգին (?) մասսայի հաշւով։ Եւ ոչինչ չեն կորցնում, որովհետև ընտրողները, ի հարկէ միշտ լինելու են խոշոր կալուածատէրերը—ազնուականները։ Կալուածատէրութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը չի տարբերւում գիւղացիութիւնից, ոչ միայն իր կալուածների ծաւալով, այլ և իր կենցաղով, կուլտուրական աստիճանով։ Այս հանգամանքը քանիցս անգամ շեշտել է նախկին Փոխարքայ Վորոնցով-Դաշկովը իր ամենահպատակ զեկուցումների մէջ, մանաւանդ հայկական, թաթարական շրջանների և Արևմտեան Վրաստանի վերաբերմամբ։ Մեր կողմերում ազնուականները ամենուրեք գիւղական տանուտէրների և ստարշինա-ուրեադնիկների պաշտօններ են կատարում, յարմարւելով այն բոլոր պայմաններին, որ ստեղծւում են իրենց և աւելի բարձր ոստիկանական պաշտօնեաների միջև... Այսպիսով, եթէ ազնուականութեան, կամ կալուածատիրութեան առանձին ներկայացուցչութեան կողմնակիցները կարծում են, թէ «կուլտուրական», «մտաւոր» տարրերին են առանձնացնում և մտցնում զեմստւօյական ժողովների մէջ, իբրև ղեկավարների,—մեծապէս սխալւում են։ Այլ է Ռուսաստանի ազնուականութիւնը, այլ է Երևանի կամ Գանձակի նահանգների բէկութիւնը (бекское званіе).

Սխալւում են և այն «զեմցները», որոնք կարծում են, թէ ստեղծելով ազնուական, կամ բէկական կուրիայի տեղ կալուածատիրական կուրիա, գլխաւորապէս (?) կը փոխեն նրա հողատիրական բնաւորութիւնը։ Մեր գաւառներում գրեթէ չկան արդիւնաբերական և այլ ոչ-գիւղատնտեսական սեփականութիւններ։ Ինչպէս ուզում էք, անուանեցէք,—դա կը լինի հողատիրական և գերազանցապէս ազնուականների կուրիա։

Վերջապէս, կայ և մի այլ լուրջ հանգամանք, որ խօսում է այդպիսի կուրիայի կազմակերպման դէմ։ Կոմս Վորոնցով-Դաշկովը, դիմելով նահանգական խորհրդակցութիւններին, հարց էր տալիս, արդեօք հարկաւոր չէ պահպանել փոքրամասնութիւն կազմող ազգութիւնների իրաւունքները։ Խորհրդակցութիւնների մեծամասնութիւնը իրաւամբ արտայայտւեց ընդդէմ այդ առաջարկի։ Բայց նրանք մոռացան այն ծանրակշիռ հանգամանքը, որ եթէ ստեղծւի կալուածատիրական կուրիա, շատ տեղերում հարց առաջ կը գայ ոչ թէ փոքրամասնութիւն, այլ մեծամասնութիւն կազմող ազգութեան իրաւունքի մասին։ Հանրածանօթ փաստ է, որ հայ ժողովուրդը գրեթէ չունի, կամ ունի չնչին կալուածատիրութիւն, ազնուականութիւն։ Նոյնիսկ զուտ հայկական գաւառներում կալուածատիրութիւնը առաւելապէս թաթարական է։ Եթէ կալուածատիրութիւնը առանձին ներկայացուցչութիւն ունենայ զեմստւօյական ժողովներում, կամ թէկուզ ընտրողական ժողովներում (избирательныя собранія) և ձուլած չլինի ընդհանուր մասսայի մէջ, այն ժամանակ կարող է ստեղծւել այնպիսի աննորմալ և անհանդուրժելի դրութիւն, որ հայկական մեծամասնութեան շրջաններում էլ թաթար իրաւասուները մեծամասնութիւն կը կազմեն զեմստւօյական օրգաններում։ Ցաւեխային (?) դէպս, ոչ մի տեղ հայերը չեն ունենայ իրենց թւին համապատասխան ներկայացուցչութիւն։ Իսկ դա անտրամաբանական (?) է և կուլտուրական տեսակէտից էլ վնասակար։ Ոչ ոք չի ժխտի, որ հայ և թաթար ժողովուրդների մէջ խոշոր կուլտուրական տարբերութիւն կայ։ Այդ փաստը յայտարարեց Երևանի նահանգական խորհրդակցութեան մէջ պ. Թարխնիշը (?)։ Մեզանից ոչ ոք այնքան ռոմանտիկ չի լինի, որ պնդի, թէ թաթար գիւղացիութիւնը և հենց հայ գիւղացիութիւնը ընդունակ է այսօր կանգնել դասակարգային և ոչ ազգային տեսակէտի վրայ, թէ ընտրութիւնների ժամանակ, թէ զեմստւօյական ժողովների աշխատանքների ընթացքում։ Այդ երջանիկ դրութիւնը դեռ շատ հեռու է մեզնից։ Զարմանալի է այն մարդկանց տեսակէտը, որոնք պնդում են, թէ զեմստւօյի մէջ ազգային խնդիր չի կարող առաջ գալ, թէ զեմստւօյի գործունէութիւնը զուտ «տնտեսական» է։ Նախ մենք բոլորս տեսնում ենք այն անախորժութիւնները, որ առաջ են գալիս քաղաքային ինքնավարութիւնների մէջ, երբ այս կամ այն ազգութիւնը ներկայացուած չի լինում համաչափ իր թւին, թէև քաղաքային խորհուրդներն էլ նոյնքան «տնտեսական» գործ են կատարում, որքան և զեմստւօները։ Միւս կողմից, բոլորովին սխալ է, թէ զեմստւօները զուտ տնտեսական կազմակերպութիւններ են։ Սրանց ֆունկցիաների մէջ մտնում են բազմաթիւ կուլտուրական գործառնութիւններ (դպրոցներ, գրադարան-ընթերցարաններ, ժողովրդական տներ և այլն)։ Վերջապէս, միանգամայն անհեթեթ է այն ենթադրութիւնը, որ ազգային կուլտուրան, ժողովրդի ֆիզիօնոմիան չի արտայայտւում նրա հասարակական տնտեսական գործունէութեան մէջ։ Օրինակներով կարելի է ապացուցել հակառակը։ Պէտք է արդեօք ծախս անել դպրոցների, հիւանդանոցների, գիւղատնտեսական ձեռնարկութիւնների, կուլտուրական նպատակների համար։ Որքա՞ն պէտք ծախսել։ Ո՞րտեղ։ — Այս բոլոր հարցերի վերաբերմամբ ամէն մի ազգութիւն, իր կուլտուրական աստիճանի համաձայն, կարող է բաւական տարբեր պատասխաններ տալ։ Իրականութեան ծանօթ մարդիկ շատ բան ունեն ասելու այս հարցի շուրջը... Թող խօսեն Անդրկովկասի զեմստւային գիւղատնտեսները, նահանգական ատեանները, փոխադարձ վարկի և ժողովրդական դպրոցների տեսուչները։ Թող խօսի առհասարակ գաւառական ազգաբնակութիւնը, միայն պարզ և անկեղծ խօսի։

Մենք հայերս շատ բան չենք պահանջում։ Որտեղ մենք փոքրամասնութիւն ենք, այնտեղ պատրաստ ենք հաշտւել մեր ճակատագրի հետ։ Բայց մենք չենք ուզում լինել փոքրամասնութիւն այն տեղերում, որտեղ մեր ժողովուրդը մեծամասնութիւն է կազմում։ Իսկ այդպիսի դրութիւն կը ստեղծւի, եթէ զեմստւօյական ընտրութիւններին կալուածատիրութիւնը մասնակցի առանձին կուրիայով և ոչ ձուլւած գիւղացիութեան հետ։

Կալուածատիրական կուրիան փրկելու համար ոմանք առաջարկում են ստեղծել երկու կուրիա. մէկը գիւղացիութեան, իսկ միւսը—միացած ամբողջ ազգաբնակութեան համար, քաղաքների հետ միասին։

Շատ հեշտ է ապացուցել սակայն, որ այդ սիստեմն էլ չի կարող էական կորրեկտիւ մտցնել և մեղմացնել վերև յիշւած բոլոր թերութիւնները։ Ռուսական Հայաստանում սակաւաթիւ են մեծ քաղաքները։ Ալեքսանդրապոլը, Երևանը, Շուշին, Կարսը և Ախալցխան, մեր երկրի խոշոր քաղաքներն են։ Միւս գաւառներում կամ չկան քաղաքներ (Սուրմալու, Էջմիածին, Շարուր, Բորչալու, Զանգեզուր, Ջիբրայիլ) կամ եթէ կան, շատ չնչին են գաւառի ազգաբնակութեան համեմատութեամբ (Նախիջևան, Նոր-Բայազէտ, Ախալքալաք, Ղազախ, Գորիս, Կաղզւան, Արդահան, Օլթի)։ Այս «քաղաքների» մասնակցութիւնը չի կարող էական փոփոխութիւն մտցնել կալուածատիրական կուրիայի կազմի մէջ։

Այսպիսով, մենք գալիս ենք այն անվերաքննելի եզրակացութեան, որ Անդրկովկասի հայկական շրջաններում (մասամբ էլ թաթարական շրջաններում) զեմստւօյական ընտրութիւնները իրենց բոլոր աստիճաններում պէտք լինին ոչ թէ կուրիաներով, այլ ընդհանուր, առանց դասերի կամ դասակարգերի խտրութեան։ Այս տեսակէտը պէտք պաշտպանեն հայ հասարակութեան բոլոր տարրերը—ամենաաջից մինչև ամենաձախը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

ԳԼԽ. ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻ ՇՏԱԲԻՑ

11 յունուարի

Արևմտեան ճակատ.—Իլլուկստի մօտ մեր արտիլերիան աջողութեամբ ռմբակոծում էր խրամատների վրայ աշխատող գերմանացիների խմբերի դէմ։ Միջին Ստրիպայի վրայ Բուրկանովի շրջանում մեր արտիլերիայի կրակով նոյնպէս ցրւեցին թշնամու խմբերը։ Ստորին Ստրիպայի շրջանում թնդանօթաձգութիւն է տեղի ունենում։ Չերնովիցի հիւսիս-արևելեան կողմը փամփուշտների պայթիւնից գոյացած փոսերի համար տեղի ունեցած կռւի ժամանակ թշնամին գործադրում էր հեղձուցիչ գազեր պարունակող փոքրիկ ռումբեր։

Կովկասեան ճակատ.—Թշնամուն հետապնդելիս գերի վերցրինք աւելի քան 700 ասկեար և խլեցինք արտիլերիական մի տրանսպորտ։ Մեր արտիլերիան նորից ռմբակոծում էր Երզրումի բերդի մարտկոցները։ Մանազկերտի շրջանում մենք ջարդեցինք զանազան տեղերում քրդական խմբեր, որոնց աջակցում էին հետևակ զօրքեր։

ՏԱՃԿԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԱԹԷՆՔ, 11 յունու.—Պոլսից հաղորդում են, որ ֆոն-դեր-Գոլց փաշան նշանակւած է կովկասեան ճակատում գործող բանակի գլխաւոր հրամանատար։

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ, 11 յունու.—Պոլսից հաղորդում են. Թէև թիւրքական մամուլը, երիտասարդ թիւրքերի կոմիտէի թելադրանքով, փորձում է անգլօ-ֆրանսիական զօրքերի Գալլիպոլի թերակղզուց հեռանալը օգտագործել իբրև Թիւրքիայի մի մեծ յաղթանակ, որպէսզի հանգստացնի հասարակաց կարծիքը, բայց թիւրք ղեկավար շրջանները չեն ծածկում իրենց վախը այն բանի հանդէպ, որ անգլօ-ֆրանսիական զօրքերը հաստատուն ոտքով կանգնել են Սոլունում։ Նմանապէս ռուսական զօրքերի իրար հետևող աջողութիւնները Կովկասում մտահոգութիւն են պատճառում թիւրք զինւորական շրջաններին, որոնք երկիւղ են կրում, որ ռուսաց յառաջխաղացումը կարող է սպառնական բնոյթ ստանալ և շարժումը ասիական եզերքով կարող է սպառնալիք դառնալ Պոլսի համար։

ԼՈՆԴՈՆ, 10 յունու.—Հնդկաստանի գործերի մինիստրութիւնը հրատարակում է Միջագետքի բրիտանական բանակի հրամանատարից ստացւած հեռագիրները։ Յունւար 9 թւակիր հեռագրի մէջ գեներալ Էլմերը հաղորդում է, որ այդ օրը նա յարձակւում է գործել թիւրքական դիրքերի վրայ Էսսինի մօտ։ Դրան հետևել է մի կատաղի կռիւ, որը փոփոխական աջողութեամբ տևել է ամբողջ օրը։ Չափազանց աննպաստ եղանակը և հեղեղման անձրևը զօրքերի շարժումները չափազանց դժւարացրել են։ Հեղեղման հետևանքով յարձակումը անկարելի է եղել նորոգել յունւարի 10-ին, և Էլմերը դիրք է բռնել թշնամու խրամատներից 1300 եարդ հեռաւորութեան վրայ։ Եղանակը դեռ ևս խիստ վատ է։ Զեկուցումների մէջ ասւում է, որ խիստ ծանր կորուստներ են եղել երկու կողմից ևս։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԿՈՊԵՆՀԱԳԵՆ, 10 յունու.—Աւստրիական գլխաւոր շտաբը հաղորդում է, որ չերնոգորցիների զինաթափութիւնը շարունակւում է։ Թագաւորութեան շատ տեղերում զէնքն արդէն յանձնւած է։ Անտիվարի և Դուլցինիօ նաւահանգիստները գրաււած են աւստրիական զօրքերով։

ՍՈԼՈՒՆ, 10 յունու.—Սերբիայից ստացւող տեղեկութիւնները դրութիւնը նկարագրում են չափազանց մռայլ գոյներով։ Այդ տեղեկութիւնների համաձայն, սերբերի երեխաներն ուղարկւում են Գերմանիա և նրանց վիճակը բոլորովին անյայտ է մնում։ Օտար պետութիւնների հետ թղթակցել թոյլատրւում է միայն գերմանական և բուլղարական լեզուներով։ Գերմանացիները ձգտում են Սերբիայում վերականգնել թագաւորութեան վասալականութեան բռնկութիւնը (?), սակայն բոլոր այդ ջանքերը մնում են ապարդիւն, որովհետև սերբ ժողովուրդը պահանջում է կատարեալ անկախութիւն և Կարագէորգիևիչների դինաստիայի վերադարձ։

Տեղական մամուլի տեղեկութիւնների համաձայն՝ այն գլխաւոր պատճառներից մէկը, որ աւստրօ-գերմանացիներին թոյլ չի տալիս արշաւել Սոլունի դէմ, գերմանական կայսրութիւնների և Բուլղարիայի միջև ծագած պառակտումն է, որովհետև բուլղարներն իրենց աջակցութեան համար պահանջում են Մակեդոնիան, որը նրանց վաղուցւայ բաղձանքների առարկան է։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

ՓԱՐԻԶ, 10 յունու.—Երեկոյեան հաղորդագրութիւն։ Բելգիայում մեր արտիլերիան ռմբակոծում էր թշնամու դաշտային ամրութիւնները Նիւպորի շրջանում։ Արրասից Լիլլ տանող ճանապարհի արևմտեան կողմը՝ Նեվիլ-Սեն-Վաաստ շրջանում, թշնամին ականներ պայթեցրեց և նախապատրաստական ուժեղ կրակից յետոյ յարձակւում գործեց մեզ վրայ, և յաջողեցաւ խլել մեր առաջին գծի խրամատ ու գրաւել նրան, ինչպէս և մինչև օժանդակ խրամատ եղած տարածութիւնը։ Սակայն անմիջապէս գործւած յարձակումով մենք գերազանցեցինք թշնամուն և յետ շպրտեցինք նրան՝ իր գրաւած տարածութիւնից, կէսօրից յետոյ գերմանացիները գրաւում էին միայն 200 մետր խրամատի տարածութիւնը, որ կազմում էր մեր խրամատների առաջ տարւած մասը։ Ընդդէմ մեր թնդանօթային ու գնդացրային կրակը զգալի կորուստ պատճառեց թշնամուն։ Սուասոնի և Ռէյմսի միջև գտնւած տարածութեան վրայ, մեր խրամատային թնդանօթային կրակը սաստիկ վնասեցին թշնամու դաշտային ամրութիւնները Կոլերի ագարակի մօտ և Վոկլերի բարձունքների վրայ. բացի դրանից, պայթեցւած է Ռէյմսից արևելք գտնւող ռազմամթերքի (?) պահեստ։ Շամպանիայում մեր արտիլերիան մեծ աւերումներ գործեց Մեզոն-դը-Շամպան շրջանի թշնամու խրամատներում։

ՕԴԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՓԱՐԻԶ, 10 յունու.—Ցուն. 10-ին մեր աէրոպլանների երկու նաւախումբ, բաղկացած ընդամենը 24 ապարատից, ռմբակոծեցին Մեց քաղաքի կայարանները ու զօրանոցները։ Նրանք 50 ռումբ ձգեցին՝ նախապէս նշանակւած շինութիւնների վրայ։ Այդ օդանաւախումբերը գտնւում էին ընկերակցող օդային երկու նաւաբաժինների պահպանութեան տակ. սրանց նաւուղիղները ճանապարհին տասն անգամ կռւի բռնւեցին թշնամու օդանաւերի հետ։ Մեր աէրոպլաններն իրենց թռիչքի ամբողջ տարածութեան վրայ ենթարկւեցին կատաղի հրաձգութեան. սակայն ամէնքն էլ վերադարձան անվնաս, բացի մէկից, որ ստիպւած իջնել Մեցից դէպի հարաւ-արևելք։

ԼՈՆԴՈՆ, 10 յունու.—Զինւորական մինիստրութիւնը հաղորդում է. Այսօր կէսօրից յետոյ թշնամու երկու հիդրոպլաններ նորից յարձակւեցին Կենտի կոմսութեան արևելեան ծովափին. սակայն հրաձգութեան ենթարկւելով ծածկւեցին, հետապնդւելով ծովային և զինւորական աէրոպլանների կողմից։ Ստացւած տեղեկութիւնների համաձայն մարդկային զոհեր չկան և ոչ մի վնաս չէ հասել։

ԼՈՆԴՈՆ, 10 յունու.—Թշնամու մի աէրոպլան գիշերով թռիչք գործեց Կենտի արևելեան ծովափի վրայ և մի քանի ռումբ ձգեց։ Ռումբերից մէկը հրդեհ առաջացրեց մի մասնաւոր տան մէջ, որ անմիջապէս հանգցրւեց։ Սպանւած է մի խաղաղ բնակիչ, վիրաւորւած են 6 հոգի։

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ, 10 յունու.—Գաղութների մինիստրութեան հաղորդագրութիւն։ Ֆրանս-անգլիական պատերազմական գործողութիւնները, որոնք ձեռնարկւած էին պատերազմի սկզբից գերմանացիներին Կամերունից ջարդաքսելու (?) և այդ հարուստ ու կարևոր գաղութը դաշնակիցների ձեռքը յանձնելուն նպաստելու համար, մօտենում են վախճանին։ 3,000 կիլոմետր ճակատի վրայ ձեռնարկւած պատերազմական գործողութիւնները կատարւում էին այնպիսի հաշւով, որ ճակատի զանազան կէտերից ուղարկւած անգլիական և ֆրանսիական զանազան զօրասիւններ հասան Եաունդէ գրեթէ միաժամանակ, և այդ զօրասիւններից մի քանիսը հարկադրւած էին անցնել գրեթէ 1000 կիլ.։ Թշնամին ճանապարհին խիստ յամառ դիմադրութիւն էր ցոյց տալիս։ Եաունդէ քաղաքը, ուր գտնւում էին գերմանական նահանգապետը, զօրքերի հրամանատարը և շտաբը, խիստ ամրացւած էր, սակայն նա պարպւեց, հենց որ զօրքերը սկսեցին ճնշում գործել թշնամու վրայ։ Գերմանացիները շտապ նահանջ տւին դէպի հարաւ-արևմուտք սպանական Ռիոմունի գաղութի ուղղութեամբ, ուր, ինչպէս լսւում է, փախել են գերմանական նահանգապետն ու զօրքերի հրամանատարը։ Նահանջի ժամանակ գերմանական զօրասիւնները մի քանի ընդհարումներ ունեցան ֆրանսիական զօրասիւնի հետ, որ գտնւում էր Դուալայից դէպի Եաունդէ երկաթուղու երկարութեամբ, անգլիական այն զօրասիւնին զուգահեռ, որ առաջ էր շարժւում խճուղով։ Գերմանացիները մեծ կորուստներ կրեցին։ Նրանց աջողւեց միայն մի քիչ պահել անգլօ-ֆրանսիական զօրքերի շարժումը հասարակածային մեծ անտառում ամէն տեսակ վտանգներով առատ շրջանում, սակայն նրանք չխուսափեցին խառնգոն (?) հետապնդումից, որի հետևանքով դաշնակից զօրքերը գրաւեցին Եբոլովան, որը գերմանացիների ձեռքին գտնւած վերջին խոշոր կէտն էր։ Գեներալ Էմերիկը ստանձնել է դաշնակից զօրքերի հրամանատարութիւնը Եաունդէում և համաձայնութիւն կնքել անգլիական գեներալ Դոբէլլի հետ խառն զօրասիւններ կազմելու և հետապնդելու թշնամուն մի քանի հարաւային շրջաններում, ուր դեռ ևս թափառում են թշնամու վերջին զօրախմբերը։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ԿԱՅՍՐ. ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻ, 11 յունու.—Երեկ Արքայական Կայսրնաւ պատիւ ունեցաւ Թագաւոր Կայսրից ընդունելու անգլիացի գեներալ Կալուէլը (?), որ Ռուսաստան է եկել կապիտան Վիգրամի ընկերակցութեամբ։ Նորին Մեծութեան կողմից ընդունւելուց յետոյ Կալուէլն ու Վիգրամը հրաւիրւեցին Բարձրագոյն ճաշի։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

ԼԻՈՆ, 10 յունու.—Այստեղ հասաւ մինիստր Դընի Կոշէնը, որին յանձնարարւած է կառավարութեան անունից այցելել չէրնոգորական թագուհուն։

ՍՏՈԿՀՈԼՄ, 11 յունու.—Գերմանական թերթերը լուր են տարածում, թէ իբր առաջիկայ ամսւայ սկզբին Ստոկհոլմում կը կայանայ խորհրդակցութիւն սկանդինաւեան արտաքին գործերի երեք մինիստրների՝ անգլիական նաւապաշարման դիմաց ձեռք առնելիք միջոցները մշակելու համար։ Շւեդական թերթերի ներկայացուցիչների արած հարցապնդումին՝ շւէդական ու նորւէգիական արտաքին գործերի մինիստրութիւնները պատասխանեցին, որ այդպիսի խորհրդակցութեան մասին իրենք ոչինչ չգիտեն։

«ՀՈՐԻԶՈՆԻ» ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԻՑ

Սուխում, 11 յունւարի

(Հեռագրով)

Վաղը Տեբելդայից (Սուխումի շրջան) մեկնելու են տասը կամաւոր առաջին դրուժինայի նախկին կամաւոր Արամի գլխաւորութեամբ։ Նրանց պէտքերը և ճանապարհի ծախսերը հոգացել է Տեբելդայի վաճառական Պետրոս Մկրտչեան։

Նիկողոսեան

Մոսկւա, 30 դեկտ.

Դեկտ. 29-ին Մոսկւայի Հայկ. կոմիտէում զեկուցում արաւ Ամերիկայից եկած պաստոր Մակ Կալումը, որը տարի գործել է Պոլսում և Թիւրքահայաստանում։ Պաստորը լիովին տիրապետում է հայերէն լեզւին։ Նա գնում է Կովկաս Նիւ-Եօրքի մի մեծ հիմնարկութեան կողմից աշխատելու հայ փախստականների մէջ։ Պաստորի ասելով Ամերիկայում կան մօտ 4 ընկերութիւններ, զուտ ամերիկացի դիրք ունեցող անձնաւորութիւններից կազմւած, որոնք գործում են յօգուտ հայերի։ Այն ընկերութիւնը, որի ներկայացուցիչը ինքն է, հաւաքել է մօտ 200 հազար ֆունտ ստերլինգ։ Իսկ յայտնի միլլիարդէր Ռոկֆէլլերը խոստացել է տալ այնքան, որքան յիշւած կոմիտէն կը հաւաքի։

Պաստորը հեռացել է Պոլսից 5 ամիս առաջ, երբ հայերին այնտեղ ձեռք չէին տւած եղել։ Նա հաստատ գիտէ, որ պոլսահայերին պահել են նրա համար, որ եթէ Դարդանէլը վերցնելուց Պոլսին վտանգ սպառնայ, այն ժամանակ կոտորեն հայերին։ Նրա ասելով կոտորածները Թիւրքիայում քաղաքական որոշ սիստեմ է, որ Թիւրք կառավարութիւնը առաջ տանում է։ Թիւրքերը—զուտ մահմեդական ազգաբնակութիւնից,—ան[illegible] Նրա նշանաբանն է. Ե՛ւ կոտորում են հայերին ու այլ քրիստոնեայ ժողովուրդներին...

Արամ Մակարեան

ՌԱԶՄԱԲԵՄԻ ՆՈԹԵՐ

Էրզրումի դիրքերի առջև

Դեկտեմբերի երկրորդ կէսից սկսած Կովկասեան ռազմաբեմն առանձին դանդաղութիւն ստացաւ ճակատի հատւածներում։

Կովկասեան ձախ թևի վրայ, թշնամու գերակշիռ ոյժերի ճնշման առաջ դեկտ. 16-ին ռուսական զօրամասը ստիպւեց պարպել Սովուջ-Բուլաղը (?) ապա հարևան լեռնանցքը ու [illegible] դէպի Միանդաբ, Ուրմիոյ լճը [illegible] տող Ջեհաթու գետի աջ ափի [illegible] Թիւրքերը մեր դիմադրութեան [illegible] ճառով դանդաղ էին յառաջանում միայն դեկտ. 26-ին փորձեցին անցնել Ջեհաթու գետը, սակայն յետ վա[illegible]ցան։ Թիւրքական զօրախումբը յու[illegible] 5-ին նորից փորձեց անցնել [illegible] սակայն այս անգամ էլ [illegible]թեան հանդիպեց։ Այստեղ [illegible]րակ. դրութիւնը քիչ փոփո[illegible] ենթարկւած, այնպէս որ Պարսկաստանում գործող [illegible] ւախումբերին այստեղից [illegible] սպառնում։

digitised by A.R.A.R.@

Վանայ լճի շրջանից սկսած մինչև Ատրպատական ու հիւսիսային Պարսկաստան, Թշնամու կարևոր ույժը կազմում են քիւրդերը, որոնք ամառուայ մեր նահանջից յետոյ հանգիստ պատրաստում ու կազմակերպւում էին Թիւրքօ-գերման սպաների ղեկավարութեամբ՝ գործելու մեր զօրամասերի դէմ, չնայած, որ քանիցս հաւատարիմ հպատակութիւն էին յայտնել մեր զինուորական իշխանութիւններին։ Ներկայումս մեր ույժերը զբաղուած են նրանց ծառքելով, մի կողմից՝ հիւսիսային և հիւսիս-արեւմտեան Պարսկաստանում և միւս կողմից գլխաւորապէս Վանայ լճի հարաւային կողմը, ուր նրանք փախել են Ոստանից դէպի արեւմուտք։

Քրդական ույժերի դէմ մղուած կռիւների մի էպիզոդն է, որի մասին գովեստով յիշում է Գերագոյն Հրամանատարի շտաբի դեկտ. 29-ի հաղորդագրութիւնը։ Սալմաստ գիւղի հարաւային կողմը, դեկտ. 25-ին, Ի. գնդի մի բուռն կորիճներ Ս.-ի առաջնորդութեամբ հերոսական խոյանքով յարձակւում են՝ իրենց շրջապատել փորձող թշնամու ուժեղ հեծելազօրքի վրայ, մինչ օգնութեան հասնող գունդը շղթայ է կապում թշնամու շուրջը և ստիպում է նրան ցրւել՝ խոշոր կորուստներով։

Արճէշի շրջանում Խասբինիկ գիւղի մօտ դեկտ. 29-ին տեղի ունեցած կռւում քիւրդ զօրամասը նորից վանւել է՝ պարտութիւն կրելով։

. . . .

. . . .

Արխաւէի գետահովտում մեր արտիլերիան դեկտ. 29-ին քանդեց թշնամու շինած ամրութիւնները և ստիպեց նրան նահանջել։ Յունւ. 5-ին թիւրքերը լայն ճակատի վրայ փորձեցին վանել մեր զօրքերը, սակայն յարձակումը յետ մղւեց մեր կողմից։

Օլթիի ուղղութեամբ թշնամու առաջխաղացութիւնն արգէլւ դեկտ. 20-ին կասեցրւեց, իսկ դեկտ. 27-ին բռնկւեց մեր ուժեղ յարձակումը։ Մեր զօրամասերն երկու ուղղութեամբ, հիւսիսից ու հարաւից, կռիւներ սկսան Թորթում լճի շուրջը և դեկտ. 28-ին մտան լճի հիւսիսային կողմը գտնւող Թև գիւղը։ Այս ուղղութեան վրայ կռիւներն այն արդիւնքն ունեցան, որ թիւրքերը յանկարծակիի եկան մեր կողմից՝ իրենց մօտաւոր յենակէտ ծառայող Սիտասա գիւղում, Խարոսանից հիւսիս-արեւմուտք և մօտ 800 գերի թողնելով, շտապով փախուստի դիմեցին, այնպէս որ ժամանակ չունեցան տեղափոխել կամ գէթ ոչնչացնել իրենց խոշոր ռազմապաշարը. մեր ձեռքն է անցել ահագին աւար—մօտ 1 միլիոն փամփուշտ, մի քանի հազար ռումբ և այլն։

Մինչ թիւրքերը մեր աջ թևի հիւսիսակողմի գործողութիւնների մէջ էին գտնում Երզրումի դէմ ամենամեծ սպառնալիքը, դէպքերը ցոյց տւին, որ նրանք սխալւում էին։ Աջ թևի վրայ միաժամանակ երեք ուղղութեամբ մեր գործողութիւններն այնպէս աջող դիմակաւորեցին Բասենի դաշտում մեր առաջխաղացութիւնը, որ, համեմատաբար աչ-խոշոր ույժերից բաղկացած մեր զօրամասը, չնայած կլիմայական ու տեղական դժւարին պայմաններին, գրաւեց Քեօփրի-Քեօյն ու ապա յունւ. 5-ին Հասան-Ղալան, վերցնելով 1,500 գերի և ահագին ռազմամթերք։ Թշնամու նահանջը դէպի Երզրումի ամրութիւններն եղել է այնքան շտապով ու անկարգ, որ փախուստի ճանապարհի վրայ ամենուրեք թնդանօթներ են եղել թողուած և իրենց զօրամասերից յետ մնացած ասկեարներ են եղել թափառելիս։ Մեր զօրաւիւնը հետապնդել է թշնամուն, և ամսի 10-ի պաշտօնական հաղորդագրութիւնն արդէն յիշում է, որ մեր զօրքը սկսել է ամրակռծել Երզրումի ամրոցների առաջապահ շարքը։

Հարկաւ, չէ կարելի սպասել Երզրումի շուտափոյթ անկումը։ Թիւրքերը կը յենւեն Ասիայի իրենց լաւագոյն բերդաքաղաքի վրայ և կը պաշտպանւեն յամառօրէն։ Մեր աջողութիւնը պայմանաւորւում է ռազմական հարւածներով՝ արտիլերիական ուժեղ նախապատրաստութիւնից յետոյ, քանի դեռ թիւրքերը հնարաւորութիւն չեն ունենում խոշոր օգնական ույժեր հաւաքել միջնակայ ճակատներից ու երկրի զօրապահեստից։ Եթէ աջ թևի զանազան հատուածներում մեր գործողութիւնները նպատակ ունէին լայն պաշարողական շղթայ կազմել Երզրումի շուրջը՝ անցնելով Թորթում լճի ուղղութիւնից Օվաճըկի հովիտը (Երզրումի թիկունքը), գործողութիւնների զարգացումով մենք կը կտրէինք թիւրքերի թիկունքի հաղորդակցութեան գլխաւոր գիծը։ Այս դէպքում անհրաժեշտ կը լինէր նաև գործողութիւնների համապատասխան զարգացում Մուշի ուղղութեամբ։

Այսպէս թէ այնպէս, մեզ անհրաժեշտ է աջողութեամբ գլուխ բերել Երզրումի գրաւումը ինչքան կարելի է շուտ—դա կը լինէր առաջին վճռական հարւած թշնամուն։

Երզրումն իր բնական բարձրաւանդակային դիրքով ու իր ամրութիւններով գլխաւոր յենակէտն է մեր ճակատի բոլոր գործողութիւնների. նա իշխում է դէպի Կովկաս, Ատրպատական, Միջագետք և Փոքր-Ասիա առաջնորդող բոլոր ճանապարհների վրայ։ Մեզ անհրաժեշտ է ունենալ այդ բանալին՝ մի անգամ ընդմիշտ վերջ տալու համար թիւրքօ-գերման չահատակութիւններին մեր սահմանակից երկրամասերում, և այստեղից, գործողութիւնների զարգացումով, առաջ խաղալու դէպի երկրի ներսը։ Այդ են պահանջում և՛ դաշնակիցների ընդհանուր շահերը՝ աջողեցնելու համար այն, ինչ ֆրանս-անգլիական զօրքն ու նաւատորմիղն ի զուր փորձեցին 8 ամիս շարունակ Դարդանէլում։

Բայց այս մասին ուրիշ առթիւ։

Ց. Գ.

Իւրաքանչիւր ժողովուրդ իր ազգային աւանդներն ու յիշողութիւններն ունի՝ անցեալի դարերին ուղղուած։ Տղմուտը անմիջելի ու անխախտելի աւանդ է հայ ժողովրդի համար—չէ՞ որ այստեղ է ահա տեղի ունեցել Վարդանանց պատերազմը։ Ի՞նչ փոյթ, թէ սրանից 1464 տարի առաջ է եղել այդ. դարերի կուտակումից միշտ նորոգւում ու վառւում են անցած դէպքերն ու գործերը։ Յիշողութիւնները հնանալուց աւելի են թանգանում... Թանգ է մեզ համար Վարդանանց պատերազմը—մանաւանդ որ ներկայ պատերազմը Թիւրքիայի դէմ՝ բաց էութեամբ միևնոյնն է։ Այնտեղ՝ կրօնական-ազատագրական կռիւ, այստեղ քաղաքական-ազատագրական կռիւ—երկուսն էլ ազգային պաշտպանութեան, ազգային անվթարութեան համար կատարուած ու կատարւող։

Եւ տեսէք, թէ ինչ յուզիչ կերպով էլ մօտեցել են իրարու այդ երկու կռիւները։ Տղմուտի ափին, մի բլրի գլխին՝ մատռան վեմի նման մի քար կայ և մարդիկ ասում են, որ այնտեղ են թաղուած 451 թւի նահատակները։ Դա Խոյի մօտն է։ Իսկ Խոյ-Դիլմանի ճանապարհին, Վարդանանց բլուրից երեսուն վերստ հարաւ, Մուղանջը գիւղի մօտ թաղուած են կամաւորական առաջին դրուժինայի մարտիկները՝ սպանուած Դիլմանի ապրիլեան (18-ին) մեծ ճակատամարտին...

Երկու հաւաքական գերեզմաններ՝ մէկ ու կէս հազարամեակի երկու ծայրերին. ժամանակով միմեանցից խիստ հեռու, բայց պարունակութեամբ ու ոգիով իրար բոլորովին մօտ ու հարազատ։

Այսպիսի մի զուգորդութիւն էլ, թէև քիչ աւելի պայծառ, կայ հիմա Բասենի հայ Դալի-Բաբա գիւղում։ Այնտեղի հանգստարանում իրար կողքի թաղւած են՝ Խանի չէտայի հայդուկները, 1914 թւին սպանւած, և երրորդ դրուժինայի 30 կամաւորը, որոնք սպանւեցին Ալագեօզի կռւում՝ 1914 թւի դեկտեմբերի 6-ին...

Նշանակում է՝ դարերը կանցնեն, մարդիկ կը մեռնեն, մարդիկ կը ծընւեն, դարձեալ կը մեռնեն, բայց ապրող դիմացող ազգի մէջ խոր հաստատւած ու անանց են մնում ինքնապահպանութեան գաղափարը, բնազդը, ձըգտումն ու ջանքերը... Թող թշնամին աւերի ու կոտորի, քարուքանդ լինեն թող ամբողջ նահանգներ. ինչ էլ որ կատարւի՝ ժողովուրդը կը մնայ, եթէ նրա գոյունակութիւնը ամրապնդւած ու կռփւած է հին փորձութիւններով։

...Այսպէս է ասում մեր կամեցողութիւնը, որ գալարը հեռանկարներ է ուզում տեսնել հայ ժողովրդի ապագայի մէջ։ Եւ իրաւ, բոլոր հին փորձութիւնների ճնշման տակ՝ ժողովրդի ամբողջութիւնը մնացել է անվթար։ Կոտորւել ենք և էլի ու էլի պահել ենք իբրև մի ուրոյն ֆիզիքական միութիւն՝ որոշ տարածութեան վրայ։

Բայց թէ, գալիք նոր փորձութիւնների մէջ չեն լինի այնպիսիները, որ մեր գոյութիւնը վտանգեն ու հիմքից խախտեն։ Մենակ թիւրքահայութիւնն է, որ անհոլիօրէն տուժեց այժմեան աշխարհասասան պատերազմից։ Անանցնելի արգելքներ դրւեցին արդեօք հայակործան չարիքի առաջ, որը կենդանի է դեռ և աչք է տնկել նոր գահերի ու վայրերի անդուսպ ոտնձգութիւններով։

Համաշխարհային այս հսկայական տակնուվրայութիւնների ժխորի մէջ սուտարի համար ինչ արժէք ու կարևորութիւն կարող է ունենալ մի հայ ժողովուրդ. կործանւում է՝ կործանւի—ուրիշներին ինչ հոգ։ Ո՞վ մեզ կը սատարի այսպիսի մի ժամանակ, երբ ամէն ազգ ու պետութիւն իր սեփական գոյութեան մասին է մտածում կամայ-ակամայ... Եւ քի՞չ կան գրկիցներ ու հեռաւոր, որոնք խիստ գոհ կը մընան, եթէ նոր փորձութիւնները բնաջինջ անեն մեզ։

...Այսպէս է ասում մեր զգացողութիւնը։ Եւ մի հոգս վերջերս չարունակ գալիս է ու ծանրանում մեր մտքին։ Գնում ենք, թէև առաջ, քայլերով, ձգտումներով, յաղթութեան սպառնալիքներով. սակայն յաճախ նայում ենք այդ կողմը...

Վիճակ է սա։ Զի՞ լինում էլի, որ վստահ ու տեսքէն վայելենք մեզ բաժին ընկած որևէ ուրախութիւն։ Վանի յաղթական հրճւանքն ու տօները հարամ եղան մեզ... Զենք յուսահատւում, ո՛չ։ Բայց թէ, միայն թէ՝ ազատ մնայինք նոր փորձութիւնից։ Հերիք արւէին մեր ժողովրդի աղէտները...

Վ. Վալադեան

ՄԵՐ ՃԱՆԱՊԱՐՀԸ

(Թափառիկ խոհեր)

III

Անցանք Ղօթուր-չայի վրայով, որ Խոյի մօտովն է հոսում. գալիս է Ղօթուրի սարերից և Մակուի լեռներով գնում, թափւում Արաքսը՝ Շահթախտի հանդէպ։

Ղօթուր-չայը փոքր գետ է, աշխարհագրական տեսակէտից աննշան. բայց հայի համար ունի պատմական մեծ նշանակութիւն—նա մեր Տղմուտն է։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀԻՒՐԵՐԻ

Ամսիս 11-ին, երկուշաբթի երեկոյին Հայկական Կենտրոնական Կոմիտէն տուեց մի երեկոյթ ի պատիւ Ամերիկայից հայ գաղթականներին օգնելու եկած ամերիկացի հիւրերի. ընդունելութիւնը կայացաւ Բարեգործական Ընկերութեան դահլիճում։ Ամերիկացի հիւրերից եկել էին պաստոր Մակ-Կուլլում և պ. Գրէյսի՝ ընկերակցութեամբ Թիֆլիսի ամերիկական հիւպատոս պ. Սմիտի։ Հիւրերը ընդունւեցին Բար. ընկ. նախագահ Սամսոն Ցարութիւնեանի կողմից և բոլոր ներկաները հաւաքւեցին թէյասեղանի շուրջը։

Ս. Ցարութիւնեանը մի ճառով ողջունեց հայ գաղթականների ներկայ դրութիւնը և ողջունելով ամերիկական մեծ ազգի ներկայացուցիչներին, որոնք եկել են օգնել հայ ազգին իր ամենադժբախտ օրերին, շնորհակալութիւն յայտնեց նրանց կոմիտէի անունից։

Արշակ Սաֆրաստեանը տւեց մի զեկոյց անգլիերէն լեզւով գաղթականների դրութեան, բժշկական կարիքների, որբերի խնամատարութեան և ընդհանրապէս կատարւած գործի մասին։

Պաստոր Մակ-Կուլլում խօսեց հայերէն լեզւով Ամերիկայում հայերին ի նպաստ գործող մարմինների գործունէութեան մասին։ Նա յայտնեց, որ ինքը մինչև անցեալ յուլիս ամիս գտնւում էր Պոլսում, իսկ հինգ ամիս էլ եղել է Ժընևում, ուր նա առիթ է ունեցել հետևելու զւիցերիական ժողովրդի բուռն զայրոյթի արտայայտութիւններին։ Նա հայերին բերել է զւիցերիական ժողովրդի խորին համակրութիւնը և կարեկցութիւնը։ Նրանց կառավարութիւնը դիմումներ է արել թիւրք և գերման-աւստրիական կառավարութիւններին կասեցնելու թիւրքական գազանութիւնները և պ. Մակ-Կուլլում հաւատաց, որ նըրանց ջանքերը ունեցել են բաւարար ազդեցութիւն։ Ցետոյ յարգելի պաստորը անցած լինելով Ֆրանսիայից և Անգլիայից, ասաց որ Ֆրանսիացիք այժմ ունին իրենց սեփական հոգսերը. «մեր գաւառները գրաււած են թշնամուց, մենք չենք կարող օգնել առայժմ»։ Նա խօսեց Անգլիայում գոյութիւն ունեցող մեծ համակրութեան և այնտեղ գործող «Հայաստանի բարեկամներ», լորդ-քաղաքագլխի ֆոնդի կոմիտէի և օր. Րաբինսոնի Հայկական Կարմիր Խաչի ֆոնդի գործունէութեան մասին։ Նրանք ամենքը ուզում են տեղեկութիւններ հայ գաղթականների դրութեան մասին, ասաց պաստորը։ Ցիշեց նաև, որ նա Պարիզում տեսել է Նուբար փաշային, որ նոյնպէս փող է հաւաքում ազգային նպատակների համար։

«Հայ տեղահանւածների դրութիւնը շատ վատ է Դէյր-էլ-Զօրի, Ուրֆայի ու Մուսուլի շրջաններում. պէտք է նրանց օգնութեան հասնելու ճարը տեսնել», վերջացրեց պաստորը։

Առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսը խօսեց որբերի խնամարկութեան մասին։

Պետական Դումայի անդամ Պապաջանեան խօսեց Երևանում իր տեսած ահաւոր թշւառութեան մասին։ Ի պատասխան պ. Սպենդիարեանի այն նկատողութեան, որ Ամերիկան, բացի նիւթական աջակցութիւնից, պէտք է հայերին օգնի բարոյապէս, պաստոր Մակկուլլում ասաց, որ Ամերիկան արել է արդէն ինչ-որ հնարաւոր է թեթևացնելու Թիւրքիայում այժմ գոյնւող հայերի դրութեանը, սակայն թիւրքերը այժմ լսում են միմիայն կոպիտ ույժի։

Խօսեցին նաև Համբ. Առաքելեան և Մ. Մինասեան։

ՄԻ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

(Նամակ խմբագրութեան)

Որքան հնարաւորութիւն եմ ունեցել հետևել «Հորիզոն»-ի համարներին, չկայ գրեթէ մէկ համար, ուր չլինի մէկ կամ մի քանի յայտարարութիւն, որոնցով որոնւում են գաղթերի ժամանակ կորած երեխաներ, և ինձ թըւում է, որ քանի գնայ՝ այդ յայտարարութիւնները շատանալու են և գուցէ անվերջ շարունակւեն առանց զգալի հետևանք տալու, ուստի ես կառաջարկէի որոնողներին դիւրութիւն տալու համար ամենայն զգուշութեամբ և հնարաւոր ճշտութեամբ կազմել բոլոր որբանոցների, հիւանդանոցների երեխաների անւանական ցուցակը—անունը, հօրանունը, ազգանունը և նոյնիսկ մականունը (Բրատանց, Կարածանց, Փափախչոնց), քաղաք, գիւղ, նահանգ, գաւառ և մօտաւոր տարիքն ու արտաքին նշաններ. բոլոր հայկական թերթերում հրատարակել, մի քանի համարներում, առանձին թերթիկներ տպագրել և ուղարկել Եղբայրական Օգնութեան շուրջը գործող բոլոր մարմիններին *), այն անձանց, որոնք ծառայում են գաղթականական գործին և շփումն ունեն նրանց հետ, որպէսզի վերջիններս պարտաւորւած իրենց գործունէութեան շրջաններում ժողովներ անեն գաղթականներից և կարդան այդ ցուցակները. այդ գործողներին պարտաւորեցնել գրել յայտնող ծնողների բնակութեան տեղը։ Պէտք է մեծ զգուշութիւն գործ դնել և նախապէս հաւաստիացնել ծնողներին, որ դրա նպատակն այն է, որ պարզւի ապագայի համար, թէ ովքեր ունեն ծնողներ և ուր են գտնւում, և ոչ թէ այն, որ այժմեանից պիտի յանձնւեն երեխաները իրենց ծնողներին, հակառակ դէպքում շատերը չեն յայտնւի որպէս ծնող՝ երկիւղ կրելով, թէ այդ անւում է երեխաները իրենց վերադարձնելու համար։

Այսպիսով շատ ծնողներ, որոնք սրտանց կուզենային գոնէ իմանալ իրենց որդւոց տեղը, բաւականին հնարաւորութիւն ստացած կը լինեն և կարգադրիչ մարմիններն էլ կիմանան թէ ովքեր են, որչափ և ինչ տեղացի այն որբերը, որոնց խնամատարութիւնը իրենց վրայ են վերցրել։

Տիգրան—Նախկին Թովմա վարդ.

*) Հենց այդ մարմինները, որոնց հոգա[...] թեան տակ են գտնւում որբանոցները, [...] ձեռնարկեն այդ կարևոր գործը, ինչպէս [...] ղէն ձեռնարկել է Հ. Կենտ. Կոմիտէն։

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՖԼԻՍ

Պատերազմից վնասւածներին օգնող Հայկական Կենտրոնական կոմիտէն „Кавказъ“ լրագրի խմբագրութիւնից ստացել է 202 ռ. 50 կ., որը նւիրաբերել են զանազան անձեր յօգուտ փախստականների։

◆ Աւետիս Ահարոնեանը արտասահմանից վերադարձին մի քանի օր ինքզինքը լաւ զգալուց յետոյ նորէն անկողին է մտել Բաքւում։ Բժիշկներ Թ. Զաքարեան, Ցակոբեան, Աղամիրեան խնամում են հիւանդին։ Վնասւած են թոքերը և աղիքները։ Միտք կայ փոխադրելու Ահարոնեանին Թիֆլիս, Արամեանցի հիւանդանոցը։

◆ Երեկ, Կով. Հ. Բ. ընկ. գրասենեակում Սամսոն Ցարութիւնեանի նախագահութեամբ և Ամերիկայից եկած հիւրերի ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ խորհրդակցական մի ժողով, գաղթականների դրութեան մասին։ Ժողովին ներկայ էին՝ Պետական Դումայի անդամ Միքայէլ Պապաջանեան, «Հորիզոնի» կողմից Համբարձում Մելիքեան, «Մշակի» և նպաստամատոյց ընկերութեան կողմից Առաքելեան, «Աղբիւր-Տարազի» կողմից Տ. Նազարեան, Կ. Հ. Բ. ընկ. Հայոց Կենտր. Կոմիտէի ներկայացուցիչներն ու լիազօրները և ուրիշ հասարակական գործիչներ։

◆ Երեկ, ցերեկւայ ժամը 3-ին [...] բագրութիւնս այցելեցին ամեր[...] միսիոնարներ Մակ-Կուլլում և Գրէյ[...]

ԹՈՐՈՍԸ

(Անմոռաց Գալուստ Ալոյեանի յիշատակին)

— Երևան հասար թէ չէ, մտիր Ալոյեանի մօտ և իմացիր, թէ ինչու մինչև այժմ տեղից չի շարժւում... Վաղուց պէտք էր նա Վ...ժատան գնացած լինէր։

Սիմոնի տւած պատուէրներից մէկն էլ այս էր, երբ «Արշալոյսի» վերաբերեալ «Ընդհանուր ժողովում» կայացրած գրական վճիռը ծոցումս դրած, ուղևորւում էի դէպի Պարսկաստան։

1896 թւականի յունւար ամիսն էր. Կովկասում ամենուրեք առատօրէն ձիւն էր եկել, նամանաւանդ Սևանի լճի ափերին, որով ընկած էր իմ ճանապարհը։ Սակայն ինչ փոյթ, աշխարժ ձիաները հեշտութեամբ թռցնում էին թեթևաշարժ սահնակը ձիւնի հաստ շերտի վրայից, լայն ռունգներից գոլորշու քուլաներ արձակելով։

Ահա «ծովը» երևաց մեր ձախ թևին. Աւաղ անծայր, նա տարածւել էր, կապոյտ և անշարժ. Սպիտակ ճայերը ճախրում էին երկար. մէկ էլ յանկարծ սուզւում էին ջրի երեսին և սիգաճեմ լողում։ Լճի մի անկիւնում կուչ էր եկել կղզին՝ վանքը մէջքին՝ շալակած. Ջուրը լճի եզրերին թեթև սառել էր։ Ս...ները շարունակում էր առաջ քաշել։ Մի տեղ ճանապարհը բոլորովին մօտեցաւ լճի ջրերին հասնող զառիվայրի շրթունքին։ Անհոգ կառապանը շարունակում էր ձիաները քշել առաջւայ թափով, ուշ չդարձնելով տեղի վտանգաւորութեան։ Թարմ օդը մի տեսակ աշխուժացրել էր և՛ ձիաններին, և՛ մարդկանց։

Մէկ էլ յանկարծ՝ թրմփ, և թեթևաշարժ սահնակն օդը բարձրացաւ. կառապանը գլխիկոր թռաւ դէպի աջ, իսկ ես դէպի ձախ, կողքիս վրայ գլորւելով զառիվայրից դէպի լիճը։ Ձիւնի հաստ շերտը փափուկ էր, ուստի ոչ մի ցաւ չէի զգում։ Մինչև անգամ մի զուարճական զգացողութիւն համակել էր ինձ. ես կը ցանկանայի, որ այդ գլորումն երկար շարունակւէր, եթէ լճն ընկնելու երկիւղը չլինէր։ Առաջուց ինձ յայտնի էր, որ այդ զառիվայրից փուրգոններ են գլորել և ջուրն ընկել։ Ճանապարհի այդ վտանգաւոր տեղը տնկոտած էին սիւնակներ, որոնք այդ ժամանակ չէին երևում, ձիւնի հաստ շերտի տակից։ Մեր սահնակը խփւել էր հենց այդ սիւնակներից մէկի գլխին։ Ես շարունակում էի ցած գլորւել... «Հէ, չի կարելի առանց պայքարի, յիմար կերպով լճում խեղդւել... պէտք է մի բան անել...» Այս բոլոր մտածողութիւնները, ինչպէս և վտանգից ազատւելու միջոցը կայծակի արագութեամբ անցան մըտքովս։ Մի ակնթարթում մերկացրի դաշոյնս և մինչև կոթը խրեցի ձիւնի մէջ, զէնքի տափակուցը դէպի լիճը դարձրած։ Մի առժամանակ ես դեռ սահում էի, բայց ոչ առաջւայ արագութեամբ։ Դաշոյնն իր աշխատանքը կատարում էր ձիւնը, և յանկարծ կանգ առայ, երեսի քարի դէմ առնելով։

Եւ ինձ արդէն ազատւած զգացի։ Դժւարութեամբ ոտքի կանգնեցի և նայեցի դէպի վեր։ Լանջի գլխին կանգնած էր կառապանը, ձեռքերը շարժում էր և բղաւում՝ «զգոյշ, զգոյշ», սակայն չէր մտածում ինձ օգնութեան գալու։ Պէտք էր ձիւնը ճեղքելով վեր բարձրանալ։ Ձիւնը փխրուն էր և խոր, հասնում էր մինչև գօտիս։ Ամբողջովին ձիւնաթաթախ էի. ձիւնը մտել էր թևերս, օձիքս ներս և սառեցնում էր տաքացած մարմինս։ Սկսեցի դէպի վեր բարձրանալ ձիւնի վրայ իմ թողած հետքերի ուղղութեամբ։ Վերարկուս ինձ խիստ խանգարում էր, ուստի հանեցի և ուսովս պցեցի։ Սառցւած էի ոտքերս շատ վեր բարձրացնելով ձիւնի միջից, ամեն մի քայլափոխին ծունկս հասնում էր մինչև կուրծքս։ Պէտք էր դէպ առաջ թեքւէի, ամբողջ ծանրութեամբ յենւէի մէկ ոտի վրայ, որ խրւում էր ձիւնի մէջ. միայն այս կերպով կարողանում էի ձիւնից բարձրացնել միւս ոտքս՝ դէպի առաջ տանելու համար։

Երբ վերև հասայ, քրտինքն ինձնից անձրևի պէս էր թափւում, և հեւում էի դարբնի փուքսի նման։ Կառապանի ուրախութեանը չափ չկար։ Ձիաներն էլ, կարծես, ուրախ էին ինձ տեսնելով, ուստի նախկին արագութեամբ քաշում էին սահնակը։ Շուտով հասանք կայարան։

Կայարանի առջև մի սահնակ էր կանգնած և նրա շուրջը մարդիկ բարձրաձայն վիճում էին իրար հետ։ Բանից երևաց, որ մի պարսիկ պաշտօնեայ իր կեանքում առաջին անգամ տեսած լինելով սահնակ, չէր վստահանում ճանապարհը շարունակել այդ տարօրինակ կառքով։

— Բաս, հանը բունը թաքրը (հապա ո՞ւր են սրա անիւները),— անձկօրէն հարց էր տալիս նա։ Կառապանը պարսիկը կարծում էր, իբր թէ կառապանները նրան ծաղրում էին, առանց անիւների կառք առաջարկելով։ Սակայն տեսնելով մեր սահնակը, սրտապնդւեց և նստեց առանց «թաքրի» կառքը։

Թէ այս փոքրիկ միջադէպը, թէ մանաւանդ խաշած թարմ գնդակոլոճի ձուկը և տաք թէյը շուտ մոռացնել տւին ճանապարհին ինձ հետ պատահած անախորժ արկածը։ Գիշերը հանգստացայ այդ կայարանում և վաղ առաւօտեան ճանապարհ ընկայ դէպի Երևան։

Երևանում հեշտութեամբ գտայ Ալոյեանի տունը։ Ալոյեան ընտանիքը մի նահապետական օջախ էր իր ամենայն կողմերով։ Բազմանդամ ընտանիքից միայն Գալուստի հօր դէմքն եմ պարզ յիշում, չնայած որ համարեա քսան տարի է անցել այն ժամանակից։ Ծերունու գլխի թաւ մազերը և կրծքի մինչև գօտին հասնող փառահեղ միրուքը սպիտակ էին Մասիսի գագաթի պէս։ Խոշոր սև աչքերը փայլում էին դեռ երիտասարդական աշխուժով։ Արծւի քիթը տալիս էր նրա դէմքին խրոխտ արտայայտութիւն։ Սակաւախօս էր և մտախոհ։ Այդ նահապետի ռազմական դէմքին համապատասխանում էր հիւրասենեակը, որի ճակատ-պատին կպցրած էր եղջերուի գլուխ. բազմաճիւղ եղջիւրներից կախ էին արծաթ տեսակ-տեսակ զէնքեր. կային այդտեղ եւ հնաձև ու նոր սիսակներ, տեսակ հրացաններ, ատրճանակներ, արծաթապատ թրեր ու դաշոյններ,—բոլորը խնամքով պահած-մաքրած։

Ծերունին սիրալիր կերպով ընդունեց ինձ և ընթրիքի պահեց։ Յատակին փռած օթոցների վրայ լուռ նըստած սպասում էինք ընթրիքին, որը շուտով մատուցին։ Մեր առջև փռեցին հինաւուրց կապոյտ սփռոցը, որի եզրերին աղօթքի խօսքեր, իսկ մէջտեղը ծաղիկներ էին գործած. «Հայր մեր»-ից յետոյ բերին քաշովի փլաւ և չորացրած կողակ ձուկ։ Թէև գդալներ կային, բայց ամենքս անուշ էինք անում համեղ կերակուրը Աստծու տւած հինգ մատի օգնութեամբ, սպիտակ լաւաշի մէջ փաթաթելով բրնձի ձուկը։

— Որդի,—երկար լռութիւնից յետոյ դիմեց ինձ ալևորը,—Աշամի[...] մարդիկ գալիս են մեր կողմերը, [...] դը՝ Եւրոպայում կրթութիւն [...] ցած, հակառակն ես վարւում. [...] ես լուսաւոր երկիրը և գնում ես [...] խառնւելու խանի-խաղարների հողը[...]

— Հայրիկ, եթէ մարդ աշխատա[...] լինի և իր գործում արի, նա կը[...] անգամ խաւար Պարսկաստանում [...] ջող գործունէութիւն ունենալ։

Նա այլ ևս ոչինչ չխօսեց մ[...] ընթրիքի վերջը։

Յետոյ Գալուստը պատմեց, ո[...] ուշանալու պատճառը հայրն էր[...] համաձայնում որդուն Պարսկաս[...] գնալուն։ Այդ առիթով հօր հետ [...] մի խօսակցութիւն չունեցայ, [...] այս անգամ ծերունին կակղեց։

— Քո պարզութիւնը յաղթեց [...] —ասում էր Գալուստը։

— Որդի, — ճանապարհ ընկ[...] վերջին րոպէին դիմեց նա ինձ,— [...] լուսաւոր քեզ եմ «թափչուր» ա[...] ինչպէս սաղ-սալամաթ տանում[...] այնպէս էլ յետ կը բերես։

Ծնողի տրամաբանութիւն էր [...] գի աչքին իր զաւակը մնում է [...] երեխայ, որին պէտք է մէկին «[...] չուր» անել։

Հետևեալ օրը, դեռ արևածագ[...] գան, ֆայտոնով ճանապարհ [...]

digitised by A.R.A.R.@

◆ Երեկ, ցերեկւայ ժամը 12½-ին, Բագւից Թիֆլիս ժամանեց ռուս յայտնի բանաստեղծ Վ. Բրիւսովը։ Կայարան նրան դիմաւորելու էին գնացել մեր գրողները, մամուլի ներկայացուցիչները և հասարակական գործիչները։ Այսօր, երեկոյեան ժամը 8-ին, Արտիստական ընկերութեան դահլիճում, Վ. Բրիւսովը կը կարդայ իր դասախօսութիւնը հայ գրականութեան մասին։ Դասախօսութիւնից յետոյ կը տրւի ճաշկերոյթ ի պատիւ Վ. Բրիւսովի։

◆ Քաղաքային վարչութեան յանձնարարութեամբ, քաղաքային երկրաչափ Սիմոնովսկին մեկնում է Ռուսաստան, Թիֆլիսի տրամւայի վագոնների մասերը և պակաս մասերը գնելու համար։

◆ Այն շաքարը, որ քաղաքային վարչութիւնը բաժանել էր Թիֆլիսի կոօպերատիւ խանութներին, արդէն հատնելու վրայ է։ Մօտ օրերս Բագւից կըստացւի էլի մեծ քանակութեամբ շաքար, որը դարձեալ պիտի բաժանւի կոօպերատիւ խանութներին, ձեռնտու գնով ազգաբնակչութեանը վաճառելու համար։

◆ Թիֆլիսի պոստ-հեռագրական շրջանային կառավարիչը, խնդրում է մեզ հաղորդել ի գիտութիւն ազգաբնակչութեանը, որ Թիֆլիսի, Բագւի, Բալախանիի, Բաթումի, Քութայիսի, Գանձակի, Երևանի և Կարսի պոստ-հեռագրական գրասենեակները, ինչպէս առ, նոյնպէս լի օրերը պատւիրւած նամակները ընդունւում են մինչև երեկոյեան ժամը 7-ը։

◆ Սարիղամիշի Քաղաքների Միութեան Կովկասեան բաժանմունքի լիազոր բժ. Մարգարեանը եկել է Թիֆլիս և ուել է մի զեկուցում տրանսպորտ-սանիտարական խմբի այն ժամանակւայ գործունէութեան մասին, երբ կովկասեան բանակը արշաւում էր դէպի Էրզրում։

◆ Քաղաքագլուխ Խատիսեանը Լոնդոնից՝ պրոֆեսոր Թումայեանից ըստացել է 300 ֆ. ստերլինգ, որից 200 ֆունտը ուել է կրծանի որբանոցներին, իսկ մնացեալ 100 ֆունտը նւիրել է «Նպաստամատոյց» ընկերութեանը։

◆ Շաբաթ, յունւարի 9-ին, երեկոյեան, Սարիղամիշից եկաւ № 2 սանիտարական գնացքը (կովկասեան) լի վիրաւոր և հիւանդ զինւորներով, որոնց թւում և 8 հիւանդ սպաներ։ Կիրակի, յունւարի 10-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, Կարսից եկաւ № 30 սանիտարական գնացքը (արևելեան-չինական երկաթ.) լի հիւանդ և վիրաւոր զինւորներով, որոնց թւում 2 վիրաւոր և 5 հիւանդ սպաներ։ Բոլորն էլ զետեղւած են քաղաքային հիւանդանոցներում։

◆ Որովհետև ներկայումս բամբակի և մորթւյի պակասութիւն է զգացւում, դրա համար էլ Գեորգըրադի կենտրոնական կոմիտէն կրճատել է վերոյիշեալ արդիւնքների արտահանութիւնը և հանգամանքն ձեռնարկել, որպէս զի բամբակ ու մորթ պատրաստի և զաւի մեծ քանակութեամբ։

◆ Նոր-Բայազէտի եկեղեցական-ծխական դպրոցի օգտին, Շուշանիկ Ցակոբեան Աղաջանեանցի դագաղի վրայ պսակ դնելու փոխարէն Սեդրակ Մուրադեանը նւիրել է 25 ռ., Տիգրան Աղաջանեանը՝ 15 ռ., Մկրտիչ Կարապետեանը՝ 10 ռ. և Գրիգոր Մարտիրոսեանը՝ 5 ռ.։ Ընդհանուր գումարը՝ 55 ռուբլին փոխադրւած է վերոյիշեալ դպրոցի հոգաբարձութեանը։

◆ Շաբաթ, յունւարի 16-ին, կանանց բարձրագոյն դասընթացների շէնքի դահլիճում, Հասարակական ակումբի նախաձեռնութեամբ, առևտրական դպրոցի նախկին ուսուցիչ Ա. Գ. Տէրտէրեանը կը կարդայ ռեֆերատ հետևեալ նիւթի մասին. «Դաստիարակումը և դպրոցների բարենորոգումը»։

◆ Հ. Ազգային Բիւրօն մեզ խնդրում է տպել, որ հոկտեմբերի 18-ից յետոյ ստացել են հետևեալ նւէրները. Թիֆլիսի Հայկական Կոմիտէից—2,350 ռ., «Բագւու» լրագրի գրասենեակից—12 ռ. 85 կ., Ռոստովի հայ կանանց կոմիտէից—300 ռ., Խարկովի հայերից—350 ռ., Թէոդոսիայի հայկական կոմիտէից 1000 ռ., Լաբինսկայա ստանիցայից—450 ռ., Բաթումի հայկական կոմիտէից 1000 ռ., Զաքաթալայի Բարեգ. ընկեր. ճիւղից—1000 ռ., Մարսէլի հայկ. կոմիտ.—450 ռ., Նիւ-Եօրքաբնակ Երզնկացիներից—210 ռ., Տիխորեցկի խուտորի հայերից—87 ռ. 95 կ., Նովօրոսսիսկից պ. Աւետիս Մարկոսից—57 ռ. 2 կ., Թեհրանի հայ կանանցից—124 ռ., Մարսէլի հայ երիտասարդաց Միութիւնից—600 ռ., Ժընևի հայկական գաղութից—1000 ռ., Բուէնոս-Այրէսի հայերից—363 ռ. 65 կ., Վլադիկաւկազի հայկ. կոմիտէից—500 ռ., տիկ. Եղ. Միրզոյեանից—100 ռ., Բոստոնից Ամերիկայի Կենտրոն. կոմիտէից—29,850 ռ. 75 կ. (յատուկ նպատակներով), Ռոստովից՝ Եղոր Շահ-Գիւլեանից—100 ռ.։

Բացի դրանից Հ. Ազգային Բիւրօն հայ կամաւորների ալբոմի համար դեկտ. 22-ից յետոյ ստացել է հետևեալ նւէրները. տիկ. Մատիլդա Խաչեանից—25 ռ., եղբարք Չիբուխչեաններից—25 ռ., իշխ. Մար. Թումանեանից—10 ռ., Ալէքսան Դուզճակաեանից—10 ռ., Ղարսից ստացել է. Ստեփան Ստեփանեանից—50 ռ., Սարգիս Մխչեանից—25 ռ., եղբ. Համազասպեաններից—25 ռ., Հրաչեայ Զաքարեանից—25 ռ., Թադէոս Փինաչեանից—25 ռ. և Ցարութիւն Խանչալեանից—25 ռ., ընդամենը 245 ռ., նախորդ ստացածի հետ 820 ռ.։

◆ Յունւարի 9-ին Թիֆլիսի բարակներն են մտել սկարլատինայով—4, դիֆտերիտով—9, բծաւոր տիֆով—1, որովայնային տիֆով — 1. առողջացել են սկարլատինայից — 6, դիֆտերիտից—6, որովայնային տիֆից—2, մնում են բարակներում հիւանդներ. սկարլատինայով — 154, դիֆտերիտով—34, բծաւոր տիֆով—24, որովայնային տիֆով—9, կրկնող տիֆով—2։

◆ Յունւարի 11-ին Թիֆլիսի բարակներն են մտել հիւանդներ դիֆտերիտով—2, կարմիր քամիով (ռոժա)—1, մենինգիտ — 2. առողջացել են. սկարլատինայից—3, դիֆտերիտից—2, որովայնային տիֆով—1, մեռել է դիֆտերիտից—1. Մնում են հիւանդներ սկարլատինայով—151, դիֆտերիտով—33, բծաւոր տիֆով—24, որովայնային տիֆով—8, կրկնող տիֆով—2, կարմիր քամիով—1, մենինգիտով—2։

ԱՐՒԵՍՏ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Զուբալովի Ժողովրդական տանը, կիրակի, յունւարի 10-ին կայացաւ Թանդոյեան և Կուկիոյ ս. Աստւածածնի ծխական դպրոցների ցերեկոյթը։ Թատրոնը ծայրէծայր լիքն էր Թիֆլիսի հայ դպրոցների երկսեռ մանուկներով։

Խաղացին փոքրիկները «Կարմիր ծաղիկ» և «Գող, սիրտը գող» մանկական պիէսները։

Համերգային բաժինը ղեկավարում էին՝ Ս. քհն. Սահակեանը և պ. Ա. Վարդանեանը. Նւագակցում էր դաշնամուրի վրայ երաժշտագէտ պ. Ա. Տէր-Ղևոնդեանը, որի հեղինակած մանկական երգերը բաւականին մեծ տեղ էին գրաւել համերգային բաժնում։

Ժողովրդական երգը բացակայում էր. անշուշտ դա մի պատահականութիւն է, որովհետև դժւար է նոյն իսկ ենթադրել, որ այդ դպրոցներում մեր իսկական հայկական երգերը բարձի թողի արւած լինեն։

Թէ պիէսները և թէ երգերը ընդհանրապէս հաճելի տպաւորութիւն թողին փոքրիկ հանդիսատեսների վրայ. Նրանք գոհ սրտով վերադարձան տուն։ Ցանկալի է, որ մեր միւս դպրոցներն էլ միացած ուժերով յաճախ կազմակերպեն այդպիսի ցերեկոյթներ յատկապէս Ժողովրդական տանը, ուր հնարաւորութիւն կայ աշակերտների աւելի մեծ բազմութիւն համախմբելու։

Սպ. Մելիքեան

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

„Рус. Сл.“-ին Թիֆլիսից հաղորդում են, որ Էրզրումի ճակատի վրայ տեղի ունեցած վերջին կռիւներին Թիւրքերի կողմից մասնակցում էր մօտ հարիւր բատալիոն, այսինքն աւելի, քան անցեալ տարի Սարիղամիշի, Կաբաուրդանի և Արդահանի կռիւներին միասին վերցրած։ Ռուսաց կողմից բոլոր գործողութիւնները ղեկավարում էր անմիջապէս գեներալ Ի...։

— Շւէդական թերթերի ասելով, ռուսաց զօրքերի Փոքր Ասիայում և Պարսկաստանում ունեցած խոշոր աջողութիւնները մեծ իրարանցում են գցել Պոլսում։ Էրզրումը պաշտպանելու համար ուղարկւած է Ֆոն-դեր-Գոլց փաշան, որը մեկնել է այդ բերդաքաղաքի ամրութիւնները դիտելու համար։ Շտապով Էրզրում են ճանապարհւած 12-րդ կորպուսը և մի քանի ծանր թնդանօթներ Գալլիպոլի թերակղզուց։

— „Рус. Инвалидъ“-ն ասում է, որ Կովկասեան բանակի տարած նոր յաղթութեան նշանակութիւնն, անկասկած, շատ բարձր է և դուրս է գալիս տակտիքական աջողութեան սահմաններից։ Այս հարւածը, որի հետևանքները կանդրադառնան ամենից առաջ Համադանի, Թեհրանի մօտ, Միջագետքում, Սիրիայում և վերջապէս Պոլսում, խիստ անհաճոյ տպաւորութիւն կը գործի գերմանական կայսրի գլխաւոր շտաբում, որը կովկասեան բանակի յաղթութեան մէջ կը տեսնէ իր այն յոյսերի խորտակումը, որ նա դրել էր Մերձաւոր Արևելքի խաւար մահմեդականութեան ֆանատիկոսութեան վրայ։

— Գերմանական թերթերի ասելով, զինւորական հեղինակաւոր անձինք մտահոգւած են, որ Էրզրումը առաջնակարգ ամրութիւն է 40-հազարանոց բերդապահ զօրքով։ Այդ բերդի մէջ բոլոր բարձր պաշտօնեաները սկսած բերդապետից՝ գերմանացիներ են։ Ներկայ ռազմական պայմանները չեն պահանջում, որ ռուս զօրքերն անյապաղ գործողութիւններ բացեն Էրզրումի մարտկոցների դէմ, այլ նրանց անմիջական նպատակն է իրենց նոր դիրքերն ամրացնել և կանոնաւոր հաղորդակցութիւն սահմանել բանակի և թիկունքի միջև։

— Մի հեղինակաւոր անձ „Рѣчь“-ի աշխատակցի հետ ունեցած զրուցատրութեան ժամանակ ասել է, որ շուտով աշխարհը ափ ի բերան կը մնայ ռուս զօրքերի գործողութիւններից ասիական ռազմաբեմի վրայ։

— Պոլսից ստացւած տեղեկութիւնների համաձայն, հաստատւած է, որ դէպի Միջագետք տեղահանւած աւելի քան 2,000 հայ և յոյն սարսափելի տանջանքների ենթարկւելուց յետոյ կոտորւած են և դիակները թափւած Եփրատի մէջ։

— Թերթերը հաղորդում են, թէ մօտիկ ապագայում Թիւրքիայում զէնքի տակ են կանչւելու հայերն ու յոյները մինչև 60 տարեկան հասակը, հայ և յոյն տարրերը միանգամայն բնաջնջելու նպատակով։

— Բուխարեստից հեռագրում են «Рус. Вѣд.»-ին, որ Բուկովինայի ճակատում շարունակւում են հսկայական թնդանօթաձգութիւնները. ռուսները շարունակում են դանդաղօրէն, բայց սիստեմատիկաբար առաջ շարժւել. աւստրիացիները խոշոր ուժեր են հաւաքում։ Կռիւները անսովոր արիւնալի են։

— „Нов. Вр.“-ին հեռագրում են Բուխարեստից. Անգլիան և Ֆրանսիան ուլտիմատում են ուել Յունաստանին, որ 48 ժամւայ ընթացքում յանձնեն անցագրերը հակառակորդների դիպլոմատներին։

— „Vös. Zeit.“-ը հաղորդում է, որ յունաց կառավարութիւնը մերժել է դաշնակից պետութիւնների առաջարկութիւնը, որով պահանջւում էր յանձնել անցագրերը կենտրոնական պետութիւնների դիպլոմատներին։

— „Рѣчь“-ին Հռոմից հեռագրում են, որ թագաւորը Սալանդրայի հետ խորհրդակցութիւն ունենալով վճռել է դադարեցնել աւստրիացիների յառաջխաղացումը Ալբանիայում։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Խանլուխլար, 30 դեկտ.

1915 թ. օգոստոս ամսի վերջերին Խանլուխլարի հասարակութիւնից առաջակահայ գաղթականների օգտին հաւաքւեց նւէր՝ դրամով մօտ 60 ռուբ.։ Այդ գումարը մտադրութիւն կար ուղարկելու գաղթականներին օգնող Կենտրոնական կոմիտէին, բայց հոկտեմբերի 17-ին շրջելով մեր գիւղում ապաստանած գաղթականների տները և տեղեկանալով նրանց ծով կարիքներին, որոշեցինք այդ գումարը տալ ցրւեն և բաժանել յիշեալ գաղթականներին։

Արամ Մաճ. Յովհաննիսեան

—

Հաղբուր, 30 դեկտ.

Ներկայ պատերազմական հանգամանքների շնորհիւ Հաղբուրի հայոց ծխական դպրոցն ընկել էր դժւարին կացութեան մէջ, բայց շնորհիւ աչալուրջ ծխականների, նա կարողանում է պահպանել իր գոյութիւնը։ Այժմ արդէն սովորութիւն է դարձել, որ ծխականները զանազան օրինակատարութիւնների ժամանակ ըստ չափու կարողութեան նւիրաբերութիւններ են անում յօգուտ դպրոցի։ Վերոնշեալ վրայ է նաև քելեխի սովորութիւնը, որի փոխարէն նւիրաբերում են անձնական գումարներ յօգուտ դպրոցի։

Շնորհակալութիւններ յայտնելով բոլոր նւիրատուներին, խնդրում ենք օտարաբնակ հայրենակիցներին հետևել այս բարի օրինակին, որպէսզի դպրոցն այս տարի ևս անվտանգ պահպանի իր գոյութիւնը։

Նախ. հոգ. գործակալ՝

Նուպար Խաչ. Տէր-Մովսիսեան

դէպի Ջուլֆա։ Գալուստն ինձ միասին առաջին կայարանում. դա մի զգուշութիւն էր իր կողմից, չէր ցանկանում, որ քաղաքում իմանային իր Պարսկաստան գնալու մասին։

Բաւականին ցուրտ էր, քամին փըչում էր մայր Մասիսի կողմից։ Կուչ եկած ծալլւում, երկուսս էլ լուռ էինք, ամեն մարդ խորասուզւած իր խոհերի մէջ։ Լուռ էր և կառապանը, միայն ձիերի սմբակները սառած գետնի վրայ չոր տրոփիւն էր հանում։

Ահա սպիտակից արևելքը։

— Մի դէպի աջ նայիր, — բացականչեց Գալուստը, ձեռքը մեկնելով դէպի Մասիսը։

Մեզ համար դեռ անտեսանելի արեգակի ճառագայթները հեռւն էին հսկայ լեռան սպիտակ գագաթին մի գեղեցիկ պսակ, թէ արքայական մի թագ, որի վարդագոյն ու դեղնաւուն աղամանդների ցոլքերն աշխատում էին լեռան ստորոտի մայլ խաւարը փարատել։ Երկար շարունակւում էր այդ կախարդական երևոյթը, մինչև որ արեգակը տեսանելի դարձաւ։ Ձիաների վազքն աշխուժացաւ, մարդկանց սիրտը բացւեց։

«Բերդից դուրս ելայ, Ալագեազ տեսայ...» յանկարծ երգեց Գալուստը։

Առաջին անգամն էի լսում ես այդ ժողովրդական սրտառուչ երգը։ Ինձ վրայ մեծ տպաւորութիւն թողեց։ Առանձ երգիչն երգում էր սրտանց, փոքրիկ, տխրաժելի բարիտօնով, և երգի բովանդակութեան էութիւնն էլ մասամբ համապատասխանում էր նրա կեանքի ներկայ մոմենտին։ Մինչև ճանապարհի վերջը նա շարունակ երգում էր մերթ մելամաղձոտ, մերթ ուրախ երգեր. վերջիններս նա գերադասում էր։ Անհասարակ Գալուստն ուրախ բընաւորութեան մարդ էր։ Երբ չէր երգում, կը պատմէր զուարճիկ անեկդոտներ և իրական կեանքից փոքրիկ պատկերներ, միշտ լի սրմով, բայց ծիծաղաշարժ խմորով։ Դէմքը հօրն էր, սակայն դիմագծերն աւելի մեղմ էին։

Ճանապարհին և գիւղերում պատահած գիւղացիներից շատերը գալիս, սիրալիր կերպով ողջունում էին նըրան. երևում էր, որ այդտեղ մեծ ծանօթութիւն ունէր։

Անփորձ հասանք Ջուլֆա, ուր մեզ սպասում էին Գալստի աշակերտները՝ Գէորգը և Մարգարը։ Լաստանաւով անցանք պղտոր Երասխը և դիմեցինք դէպի պարսկական մաքսատունը, ուր պէտք էր ցոյց տայինք մեր անցագրերը և իրերը։ Այստեղ ծանօթացանք Թաւրիզաբնակ եօթ երիտասարդ վաճառականների հետ։ Սրանք էլ ուղևորւում էին Թաւրիզ, ուստի մեզ ճանապարհընկերներ եղան։

Մխիթար

(Վերջը միւս անգամ)

Խմբագիր՝ Ս. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ ԵՒ ՎԱՃԱՌՒՈՒՄ ԵՆ

„ԱՐԱՄԱԶԴ“

1916 թ.

Պատի և ծոցի պատկերազարդ

◆ ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ ◆

Ծոցի օրացոյցին կցւած է ԵՐԱԶԱՀԱՆ

Վաճառւում են՝

Գտնւում Թիֆլիսում Մատինեանի խանութում, Շուշում Բ. Տէր-Սահակեանի խանութում և Բագւի բոլոր գրավաճառանոցներում։ 1089 10—9

Ճեմարանի 7-րդ դասարանի աշակերտ պատրաստում է աշակ-ուհիներ մաթեմատիկայի գծով։ Դիմել Елизаветинск. ул., 74, кв. 8, Համբարձում Եղիազարեանին, ժամը 2-ից 5-ը։ 36 2—2

КАТАРРЪ ЖЕЛУДКА
ГЕМОРРОЙ
ЗАПОРЪ
ИЗЛѢЧИВАЕТЪ РАДИКАЛЬНО, ИСКЛЮЧИТЕЛЬНО
Пилюли „КАТАГЕМО“
М. ДЕЛАМУРЕ.
ПРОДАЖА ВЪ ЛУЧШИХЪ АПТЕКАХЪ И ВЪ АПТЕКАРСКИХЪ СКЛАДАХЪ. ИСКЛЮЧИТЕЛЬНЫЙ СКЛАДЪ ДЛЯ ВСЕГО КАВКАЗА ЛАБОРАТОРІЯ М. ДЕЛАМУРЕ ТИФЛИСЪ ЭРИВАНСКАЯ ПЛ. ПУШКИНСКАЯ 3, ВЕРХНІЙ ЭТАЖЪ.
809 40—2

Բացւած է հանրամատչելի ԱՅԳ 5-րդ տարի

Ժողովրդական եռօրեայ թերթի 1916 թւի բաժանորդագրութիւնը։ Ռուսաստան՝ 12 ամիսը՝ 8 ռուբ., 6 ամիսը՝ 4 ռ. 50 կ., 3 ամիսը՝ 2 ռ. 50 կ. Կը հրատարակւի շաբաթը երկու անգամ կիրակի և հինգշաբթի օրերը։ Հասցէն՝ Թաւրիզ «ԱՅԳ»-ի խմբագրութիւն կամ Тавризъ (Персія), Редакція „АЙГЪ“. ՀԱ. 3—1

ԱՌԵՒՏՐԻ ԵՒ ԱՐԴԻՒՆԱԲ. ՄԻՆԻՍՏ. ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ԳՏՆՈՂ

Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ

(Երկու սեռի համար)

Թիֆլիս, Միքայէլեան պրոսպ. № 24, հեռախօս 976։

Խնդիրների ընդունելութիւնը յունւարի 1-ից։ Զբաղմունքները կը սկսեն յունւարի 15-ից։ Ծրագիրն ու կանոնները ուղարկւում և տրւում են ձրի, կուրսերի շէնքում։ 862 15—9

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ-ԵԱՊՈՆԱԿԱՆ

◆ ՄԱԳԱԶԻՆՈՒՄ ◆

Ա. ՉԱՐԱԽՉԵԱՆԻ

Թիֆլիս, Գոլովինսկի պրոսպ. № 14, Պալաս-Հօթէլի դիմաց

Ստանում են մեծ քանակութեամբ նորոյթներ հազւագիւտ գեղեցկութեամբ և ամեն տեսակի ոճերով հարուստ նւէրի առարկաներ։ Ցանկանարարում ենք բոլորին նայել մեր ցուցահանդէսը և համոզւել, թէ որքան գեղեցիկ են մեր իրերը։

Ծառայանօք՝ Ա. ՉԱՐԱԽՉԵԱՆ

1099 15—7

Թիֆլիսի Հայոց Գիւղատնտեսական եւ Տնայնագործական Ընկերութեան Նախագահ Ա. Սահակեանի խմբագրութեամբ և հրատարակութեամբ

„ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍ“

Երկշաբաթաթերթի առաջիկայ 1916 թւականի ընթացքում լոյս կը տեսնի կանոնաւորապէս երկու շաբաթը մի անգամ, իւրաքանչիւր ամսի 15-ին և 30-ին։

«Գիւղատնտես»-ին աշխատակցելու են առաջիկայ տարւանից հետևեալ անձինք. պ. պ. Արովեան Ս., Աղաբալեան Ց., Աղասարեան Բ. բժիշկ, Աթանասեան Ա., Ալիբէգեան Գ., Աւագեան Ա., Աֆրիկեան Կ., Բալոնց Մարգար, Բաղրամեան Բ., Բարխուդարեան Ա., Գիւզալեան Տ., Դրձելեան Գէորգ, Դիլանեան Խ., Երիցեան Խ., Զաւրեան Դ., Զուրաբեան Ս., Թադէոսեան Ա., Թամամշեան Ա., Թամամշեան Վ., Լազարեան Ց., Խանոյեան Ա., Խարազեան Գ., Կամսարական Ա., Կամսարական Ս., Կարապետեան Ց., Համբարձումեան Կ., Ղազանճեան Վ., Մելիք-Բախտամեան Ց., Միրզայեան Ց., Մխիթարեան Ա., Մկրտումեան Բ., Մուշայեան Մ., Յարութիւնեան Մ., Նարինջեան Խ., Նաւասարդեան Մ., Չոլախեան Հ., Պապովեան Գ., Ռոտինեան Գ., Սահակեան Ս., Սարուխանեան Աւ., Սիմէօնեան Ն., Վարժեան Հ., Տէր-Օհանեան Ց., Տիրատուրեան Ս., Տոռոսեան, Փիրալեան Ց., Քալանթար Աւ., Օթարեան Ն.

«Գիւղատնտես»-ը կը տայ 1916 թւականի ընթացքում իր տարեկան բաժանորդներին մի քանի գիւղատնտեսական գրքոյկներ և բրօշիւրներ, իբրև պրեմիա։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է 3 Ր.

Պէտք է դիմել՝ Тифлисъ. Контора Армянскаго Сельскохозяйственнаго Общества, для журнала „Гюхатнтесъ“.

Առաջին № լոյս կը տեսնի յունւարի 15-ին։

ՁԻԼԲԵՐՇԱՑ-ՇԱՊԵԼՆԻԿՈՎԱՅԻ

Նիկոլաևսկայա փողոց, № 7. Բօ-Մանժի դիմաց, Վորոնցովի արձանի մօտ։ Ընդունում են մասնագէտ բժիշկները, առաւ. ժ. 8-ից—երեկ. 8 ժամը. Կարելի է բժշկւել ըստ ցանկութեան տանը բոր-մաօինգայի և ատամները հանել առանց ցաւի, թմրեցուցիչ գեղերի ներգործութեամբ։

Ատամնաբուժարանն ունի արհեստանոց, որտեղ ընդունւում են պատւէրներ ամեն տեսակի արհեստական ատամ. համար. պատւէրները կատարւում են շուտ։ Արհեստական ատամները սկսած 1 ռ. 50 կոպէկից և վեր։

24 25—4

Ալճևացի Առնչուս գիւղէն վերջին գաղթի ժամանակ 12 տարեկան տղաս Պօղոս Սահակեան, Իգդիրէն կորսւած է. եթէ որբանոցներու մէջ է կամ որև է մէկը գիտէ, խնդրեմ իմացնէ Կարսի որբանոցի հասցէով։ 37 2—2

ОТКРЫТА ПОДПИСКА на 1916 годъ,
Четвертый годъ изданія
на еженедѣльный журналъ Сатиры и юмора
НОВЫЙ
САТИРИКОНЪ
ВСѢ ГОДОВЫЕ ПОДПИСЧИКИ ПОЛУЧАТЪ:
52 номера богато иллюстрированнаго красочными рисунками и карикатурами журнала большого формата. Рисунки и текстъ лучшихъ русскихъ художниковъ и писателей.
Кромѣ того, внесшіе годовую плату подписчики получатъ:
3 БЕЗПЛАТНЫХЪ ПРЕМІИ:
1) 1 обильно иллюстрированную книгу:
ДЕСЯТЬ ЛѢТЪ РУССКОЙ КОНСТИТУЦІИ.
2) „ВѢСТНИКЪ ЗНАНІЯ НОВАГО САТИРИКОНА“.
3 первыхъ выпуска «Вѣстника Знанія Новаго Сатирикона»:
1) ХРЕСТОМАТІЯ ГАЛАХОВА, примѣнительно къ взрослымъ:
2) ЭНЦИКЛОПЕДИЧЕСКІЙ СЛОВАРЬ.
3) СПИРИТИЗМЪ и ОККУЛЬТНЫЯ НАУКИ.
3) ТЕАТРЪ И ВСЕ ОСТАЛЬНОЕ. Альбомъ шаржей.
Работа извѣстнаго художника Ре-ми (Н. Ремизова). Артисты. Критики. Рецензенты. Драматурги и проч.
ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:
Безъ доставки и пересылки: На 1 годъ—6 руб. 80 коп.
Съ доставкой и пересылкой: На 1 годъ—8 руб., ½ года—4 руб., 3 мѣсяца—2 руб., 1 мѣсяцъ 70 коп.
Допускается разсрочка: При подпискѣ 3 руб., 1-го Мая 2 руб., 1-го Іюля и 1-го Сентября по 1 руб. 50 коп.
Адресъ редакціи и конторы: Петроградъ, Невскій 88. Тел. 59-07.
Редакторъ: Аркадій Аверченко.
Издатель: Т-во „Новый Сатириконъ“.
48 3—3

Հրատարակութիւն «Լոյս» Ընկերութեան։

ДОЗВ. ВОЕН. ЦЕНЗ.

Типографія „МАМУЛЪ“, Лорисъ-Меликовская ул., д. 22.

digitised by A.R.A.R.@